

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Кафедра дошкільної і початкової освіти

Махоня Ірина Миколаївна

**ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник:

_____ О. В. Шаповалова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної і
початкової освіти

« ____ » _____ 20__ року

Виконавець:

_____ І. М. Махоня

« ____ » _____ 20__ року

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	6
1.1. Сутність екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.....	6
1.2. Види ігор, які використовуються в екологічному вихованні дітей старшого дошкільного віку	14
1.3. Організація ігрового процесу в екологічному вихованні дітей старшого дошкільного віку.	26
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. ОГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	33
2.1. Педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.	33
2.2. Діагностика рівнів сформованості екологічної вихованості у дітей старшого дошкільного віку в процесі екологічного виховання.....	42
2.3. Методичні рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти щодо екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності	48
Висновки до розділу 2	55
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність теми. Серед важливих проблем сучасності, що турбують людство, особливо виділяються екологічні. Саме тому серед багатьох напрямів освітньої роботи з дітьми дошкільного віку екологічна освіта набуває дедалі більшої актуальності. Основою формування свідомого ставлення до природи є знання про неї, усвідомлення себе активним суб'єктом природи, суб'єктом світу, у якому живе дитина. Актуальною в наш час є проблема формування екологічної свідомості та екологічної культури.

Завдання екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку зазначені в нормативних та законодавчих документах: у Законі України «Про освіту» (2017 р.), «Концепція екологічної освіти в Україні» (2001 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Базовому компоненті дошкільної освіти» (2012 р.), освітніми програмами розвитку дітей дошкільного віку, спрямованими на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, форм і методів формування екологічного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великого значення у дослідженні особливостей екологічного виховання дітей дошкільного віку надавали вчені В. Грецова, М. Кондратьєва, З. Плохій, Г. Марочко, Л. Ігнаткіним, І. Комарової, М. Кондратьєвої, С. Ніколаєвої, П. Саморукова, П. Терентьєвої. Значний внесок у розробку екологічних ігор зробили такі науковці, як В. Аванесова, Ф. Блехер, Л. Венгер, З. Михайлова, С. Новосьолова, Т. Серебрякова, О. Сорокіна, Н. Горопаха, Н. Токманова, В. Зебзеєва.

Проте питання використання ігрової діяльності в екологічному вихованні досліджено недосконало і потребує подальших наукових розробок.

Отже, актуальність проблеми, її наукове та практичне значення, недостатня розробленість у теорії та практиці дошкільної освіти визначили тему кваліфікаційної роботи: *«Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності»*.

Мета і завдання дослідження. Виявити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності.

Відповідно до мети визначено такі *завдання дослідження*:

1. Визначити сутність екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності.
2. Охарактеризувати види ігрової діяльності у формуванні екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.
3. Виокремити педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності.
4. Розробити методичні рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти щодо екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності.

Об'єкт дослідження – екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності.

Матеріали та методи дослідження: теоретичні (аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація педагогічних, психологічних, методичних джерел з проблеми дослідження) – з метою уточнення ключових понять дослідження; *емпіричні* (спостереження за освітнім процесом дітей старшого дошкільного віку) – для визначення рівня екологічної вихованості, аналізу ігрової діяльності дітей в процесі проведення дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягають у тому, що:

- *обґрунтовано* сутність екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку, види ігор, особливості екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами гри;

– *уточнено* педагогічні умови в процесі ігрової діяльності у формуванні екологічної вихованості у дітей старшого дошкільного віку, діагностику рівня сформованості екологічних уявлень у дітей старшого дошкільного віку в процесі екологічного виховання;

– *набули* подальшого розвитку використання ігрової діяльності у екологічному вихованні дітей старшого дошкільного віку, визначення методичних рекомендацій щодо впровадження ігор в екологічне виховання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні в освітній процес «GlobalKids – приватний садок у Львові» методичних рекомендацій з екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності.

Апробація результатів та публікацій. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи доповідались та обговорювались на 2-х науково-практичних конференціях: VI Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін» (м. Суми, Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, 23-24 квітня 2020 року); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи» (м. Суми, кафедра дошкільної і початкової освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, 23-24 квітня 2020 року). За результатами дослідження опубліковано 2 статті.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінки. У тексті подано 11 таблиць. Додатки викладено на 14 сторінках. У списку 78 використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку

Екологічне виховання як суспільне явище – складний і суперечливий соціально-історичний процес включення підростаючих поколінь в систему взаємин, що існують в триаді «Індивід – суспільство – природа». Воно спрямоване на забезпечення інтересів людини в біосфері через формування побутової екологічної культури особистості, суспільно-виробничої діяльності, становлення людяності, розвиток особистісних індивідуальних багатств духовного світу, духовних інтересів, духовних запитів і потреб, бо особистість людська проявляється і розкривається, затверджується і виражається в духовному світі, пов'язаному з ідеями, прагненнями самого світогляду – екологічного, з інтелектуальними, естетичними, емоційними цінностями і надбаннями людства [9, с. 110].

Як свідчать психолого-педагогічні дослідження останніх десятиліть (А. Запорожець, С. Ніколаєва, М. Поддяков, І. Суравегіна). В дошкільному віці можливо сформувавши основи екологічної культури. Вихідною ланкою в її формуванні є система конкретних знань, що відображає провідні закономірності живої природи. Можливість засвоєння таких знань дітьми старшого дошкільного віку доведена педагогічними дослідженнями Л. Ігнаткіним, І. Комарової, М. Кондратьєвої, С. Ніколаєвої, П. Саморукова, П. Терентьєвої.

Як показують дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених (Б.Ельконін, А. Маслоу, Ж.Піаже), особливо сприятливим для становлення базових якостей особистості є період, що знаменує перехід від дошкільного до молодшого шкільного віку. Це обумовлено як високою сприйнятливостю дітей цього віку,

так і розвитком елементів довільності, самосвідомості і самоконтролю, що забезпечує дитині старшого дошкільного віку певний рівень свідомості і самостійності дій [53, с. 301].

Педагоги минулих століть визнавали природу одним із найголовніших засобів виховання дітей 5-6 року життя: Я. Коменський вважав природу впливовою на всебічний гармонійний розвиток дитини. Екологічне виховання отримало розвиток в подальших дослідженнях таких науковців як С. Веретенникова, М. Лучич, М. Марковської, З. Сизенко [21, с. 33].

Значну роль становлення екологічного виховання як науки, відіграли дослідження педагогічних інститутів в 50-ті роки ХХ століття. Перше дослідження спиралося на сприйняття об'єктів природи через почуття дітей: вони отримують багато вражень під час взаємодії з природою як об'єктом, які згодом трансформуються в певний рівень знань відповідно до індивідуальних особливостей дітей певного року життя. На початку 90-их років ХХ століття почалися стрімкі дослідження екологічної ситуації планети і осмислення наслідків діяльності людини.

Ніколаєвої С. доведено, що становлення екологічної культури в період дошкільного дитинства можливо, якщо:

– діти будуть включені в цілеспрямований, систематичний педагогічний процес, званий екологічним вихованням, в основу якого покладено адаптовані на дошкільний вік провідні ідеї екології, що відображають закономірні взаємозв'язки в природі і зв'язку людини з природою;

– буде використана система методів і технологій екологічного виховання, побудована на типових для дошкільного періоду видах діяльності (практичних, пізнавальних та творчих), що викликають у дітей емоційний відгук і забезпечують засвоєння екологічних знань, формування практичних умінь усвідомлено і дбайливо взаємодіяти з об'єктами природи;

– в просторі життєдіяльності дітей буде створене еколого-розвиваюче середовище, що дозволяє організувати змістовну взаємодію дітей з об'єктами природи;

– у вихователів розвинена професійна екологічна культура, що включає: уявлення про екологічні проблеми планети, країни, регіону проживання, розуміння впливу забруднення навколишнього середовища на життя людей, громадянську відповідальність і практичну готовність до їх вирішення [56, с. 99].

Як зазначає С. Ніколаєва в своїй роботі «Любов до природи виховуємо з дитинства» усвідомлено – правильне ставлення дитини до природи складається зі знань про неї, бажання її зберегти, розуміння та співчуття, емоційного відгуку до всього живого. Всі ці прояви можна розглянути як з екологічних позицій, так і з психологічних. Дуже важливо донести до дитини розуміння того, що будь-яка людина має права і обов'язки перед навколишнім світом і живуть в ньому люди. Дошкільний вік – сензитивний період для прийняття зразків поведінки [53, с. 55].

Екологія почуттів (відчуття і вираження різних емоцій, вміння розповісти про них, вибрати для цього потрібний момент і правильний тон), екологія простору (дотримання чистоти в своєму дворі, районі, місті, поведінка в місцях громадського користування, естетичність оформлення свого будинку, дитячого садка) – все це навчальні ситуації, у яких формується у дитини дошкільного віку. дбайливе ставлення до власного і чужого здоров'я, до навколишньої території, дитина вчиться прикладати зусилля, щоб стати чуйним, турботливим по відношенню як до світу в якому живуть люди, так і до самого себе.

А в свою чергу сутність екологічного виховання можна визначити наступними ключовими категоріями: світогляд – цінності – ставлення – поведінка, які є компонентами всієї системи, що виконують певні функції, які мають відносну самостійність, але всі вони пов'язані між собою і взаємодіють в процесі організації екологічного виховання. Саме це продемонструвала Л. Олькова у своїй роботі «Екологічна свідомість як проблема психолого-педагогічного дослідження» (інформацію подано у табл. 1.1) [56, с. 41].

Таблиця 1.1. Категорії екологічного виховання дітей дошкільного віку

Категорії екологічного виховання дітей дошкільного віку		
Категорії	Функції	Характеристика
Світогляд	Середоутворююча функція	<ul style="list-style-type: none"> – відіграє важливу роль в утворенню оточуючого середовища, ґрунтуючись на інтеграції різних знань; – є основою для успішного формування відносин, цінностей і поведінки дитини; – розкриття методологічної ідеї єдності людини з природою, бачення та розуміння взаємозв'язку людства з природою в планетарному масштабі;
Цінності	Змістотворна функція	<ul style="list-style-type: none"> – цінності «входять в психологічну структуру особистості у формі особистісних цінностей, які є одним з джерел мотивації її поведінки»; – вони мають особистісний сенс, стають, мотивами поведінки дітей старшого дошкільного віку, їх діяльності; – відносини впливають на формування цінностей особистості, а також світогляд.
Ставлення	Системоутворююча функція	<ul style="list-style-type: none"> – система відносин залежить від якісних перетворень внутрішнього світу, процесів пізнання; – формування особистості обумовлено не тільки існуючими суспільними відносинами, а й відносинами, які лише починають розгортатися, відповідаючи за багатьма найважливішими параметрами майбутнього, високому і складного рівня відносин; – цінності проявляються лише в стосунках дитини з природним і соціальним оточенням; – визначають характер душевних переживань дитини, особливості сприйняття подій, екологічних проблем і тим самим сприяють збагаченню дітьми чуттєвого, душевного досвіду.
Поведінка	Інтегруюча (узагальнююча) функція	<ul style="list-style-type: none"> – виступає зовнішнім показником його внутрішнього світоглядного світу; – регуляція поведінки залежить не тільки від екологічних знань і правил поведінки, а й від того, усвідомлені чи вони як цінності та чи прийняті як власні переконання;

Виховання екологічної свідомості дитини дошкільного віку – це становлення усвідомленого та вірного відношення до с природи, до особистості людини, яка в свою чергу намагається всебічно охороняти її. Таке відношення показує наскільки людина розуміє цінність життя свого та оточуючих, їх залежність від функціональності середовища [56, с. 43].

Е. Гірусов трактує екологічну свідомість як комплекс поведінки людини та її відношення, що показують як саме людська діяльність впливає на відношення «людина-природа», і вирішенню відповідно до конкретних соціальних і природних можливостей. Для того щоб у людини відбулося формування екологічного пізнання, за словами Е. Гірусова, необхідно такі перебудівництва відношень і уявлень, при яких здобудиться певна нормована екологічна поведінка. Такі вчені як Н. Поддяков, С. Ніколаєва, Н. Кондратьєва, звертають увагу на те, що вік від 3 до 6 років є початковим етапом становлення екологічної свідомості, а також формування екологічної культури.

Старший дошкільний вік характеризується досить високим ступенем розвитку фізіологічних, творчих, пізнавальних здібностей. Це період пізнання навколишнього світу, людських взаємовідносин, усвідомленого спілкування з однолітками. Повною мірою проявляється характер. Так само діти в цьому віці накопичили вже досить великий обсяг знань про явища природи та їх властивості [62, с. 174].

З огляду на вікові характерні особливості дітей дошкільного віку, до яких відносяться емоційна чуйність, виховання і становлення екологічної свідомості (відповідальності, гуманності, любові до рідної природи) має йти через співчуття, співпереживання. Активна позиція сприяє оволодінню навичками з догляду за домашніми тваринами, кімнатними рослинами, зимуючими птахами. К. Ушинський визначав позитивний вплив природи на психіку дітей, на їх всебічний розвиток в процесі спілкування з природою. Дитина дійсно досліджує навколишній світ, його зацікавлює все яскраве, красиве. Він по-справжньому відчуває величезну радість від процесу спілкування з природою [9, с. 110].

В. Ясвін, спираючись на дослідження А. Запорожця, Я. Неверович робить висновок про те, що у дитини є суб'єктивне відношення до світу природи, яке проявляється, в першу чергу, в пізнавальній діяльності. Наявність пізнавальних компонентів в структурі емоційних процесів призводить до формування синтетичних емоційно-гностичних комплексів. В. Ясвін підкреслює, що у дитини дошкільного віку переважає когнітивний компонент відносини, а його модальність носить суб'єктно-прагматичний характер.

Отже, ставлення до природи в дошкільному віці можна вважати як суб'єктно-пізнавальне, суб'єктно-прагматичне [24, с. 240].

Дослідження В. Глебова висвітлює певні функції екологічної свідомості :

- освітня функція – осмислення навколишнього середовища – як середовища існування людини;
- розвиваюча функція – пояснюється осмисленням на встановленому рівні екологічних явищ, зв'язків і залежностей природи; вміння робити підсумок та висновки;
- виховна функція – формувати у дітей дошкільного віку моральне та естетичне відношення до навколишнього середовища;
- організуюча функція полягає в активізації природоохоронної діяльності дітей старшого дошкільного віку [56, с. 46].

Крім психологічних підходів при характеристиці структури екологічного виховання використовуються етнорегіональні і педагогічні підходи. Так, суб'єктами, носіями екологічного виховання в освітньому співтоваристві, є самі діти, педагоги, батьки, а джерелом – є сама культура як сукупність загальнолюдських цінностей, інформація, яка надається людині природою, розумова діяльність дітей дошкільного віку; національно-регіональний досвід сімейного екологічного виховання, книги, комп'ютерні технології, інформація ЗМІ.

В основі екологічного виховання закладені найважливіші складові екології: організм і середовище, існування організмів і середовища, людина і природа.

В. Чайка в своїй роботі виокреслила принципи екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку, що подано у таблиці 1.2: [71, с. 158].

Таблиця 1.2. Принципи виховання дітей старшого дошкільного віку

Перший принцип – доступність – важливий і тісно пов'язаний з принципом науковості (принцип доступності матеріалу для дитини певного віку). Доступність передбачає також значимість для дитини одержуваних знань, їх емоційне забарвлення. Головний критерієм цього принципу – не слід вживати наукові терміни, хоча зміст деяких з них може бути пояснено в доступній і привабливій формі. Дошкільне екологічне виховання має спиратися на об'єкти найближчого оточення, що пов'язано з конкретним мисленням дітей старшого дошкільного віку.

Другий принцип – прогностичність – даний принцип означає, що в результаті екологічного виховання у дітей формуються елементарні уявлення про взаємозв'язки в природі і виходячи з отриманих знань – вміти осмислювати наслідки своїх дії в навколишньому середовищу при людській діяльності у природі.

Третій принцип – діяльність – це екологічні знання, які повинні допомогти дітям дошкільного віку зрозуміти, що потрібно зробити для того, щоб зберегти

навколишнє середовище і його самого, і його близьких. Дитина повинна обов'язково брати участь в посильних екологічно орієнтованих видах діяльності. До того ж в процесі такої діяльності відбувається становлення і формування відносини «дитина – навколишнє середовище».

Четвертий принцип – цілісність – він тісно пов'язаний з попереднім і притаманний саме дошкільному екологічному вихованню. Він відображає цілісне сприйняття дитиною навколишнього світу і його єдність зі світом природи.

П'ятий принцип – виховне навчання – виділяються три положення: формування наукового світогляду (елементів правильного розуміння світу); виховання моральних якостей особистості і вольових рис характеру (готовності до заощадження природи, природоохоронним вчинків); формування почуттів і емоцій, пов'язаних з позитивним ставленням до природи (особливо інтересу до неї).

Таким чином, найбільш пріоритетні умови екологічного виховання

В. Чайка виділяє:

- виховує характер занять в дошкільному закладі;
- стимулююча національно-регіональна спрямованість;
- анатомо-фізіологічне, анатомо-психологічне врахування особливостей дітей старшого дошкільного віку;
- висока значимість сімейного виховання;
- організація екологічно спрямованого педагогічного середовища в сім'ї.

Таким чином, сутність екологічне виховання полягає в педагогічному впливі, який спрямований на розвиток у дітей екологічної культури. Цілком очевидним є те, що екологічне виховання дітей дошкільного віку – це не лише система засвоєння відповідних знань, а і система формування у дітей дошкільного віку екологічної компетентності, усвідомлення екологічної цінності навколишнього середовища у єдності з людиною. Екологічне виховання допоможе дитині пізнавати світ у всій його красі, співчувати живим істотам.

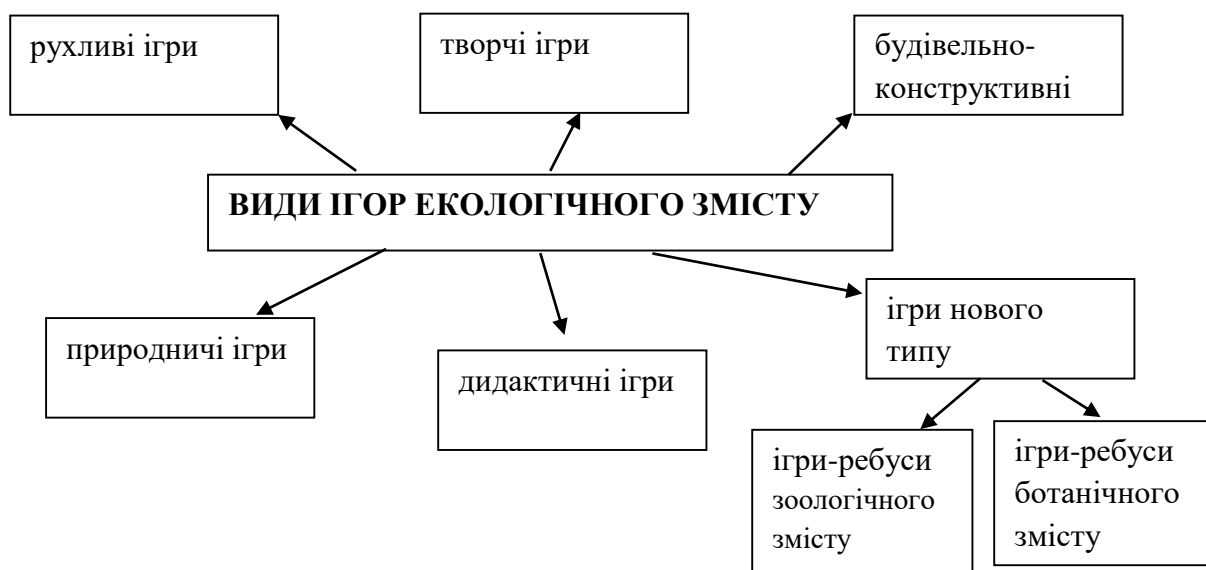
1.2. Види ігор, які використовуються в екологічному вихованні дітей старшого дошкільного віку

Природа в системі дошкільної освіти розглядається одним з надзвичайно важливих й основних засобів впливу на особистість дитини, який сприяє її вихованню, навчанню і розвитку. Адже довкілля є найпершим поштовхом до становлення гармонійної та багатогранної особистості.

Відомо, що гра – це вид діяльності дітей, в якій вони задовольняють свої потреби, реалізують фантазії та творчість. Саме за допомогою використання ігрових прийомів виховується моральна поведінка в природі, утворюються міцні зв'язки між навчанням і працею. Для повноцінного самовираження, активності дітей, залучення до будь-якої діяльності для педагога необхідно правильно організувати ігрову діяльність. Ігрова діяльність призводить у дітей дошкільного віку почуття щастя, сприяє до формування уявлень про певні об'єкти природи. [15, с. 20].

Задля розвитку у дітей уявлень про природу, Н. Вахняк, О. Негрій виокремили види ігор екологічного змісту, що подано у таблиці 1.3: [18, с. 15].

Таблиця 1.3. Види ігор екологічного змісту

Будівельно-конструктивні ігри з природним матеріалом. Головним вважається те, що в процесі ігрової діяльності діти вивчають предмети за допомогою тактильних чуттів, що призводить в свою чергу вивчення властивостей природних матеріалів. Данна гра характеризується сприятливими умовами для розвитку таких здібностей як: зосередження, доопрацювання своїх справ, робити висновки, вміння узагальнювати свої дії з іншими.

Знайомство з архітектурними формами і відображенням їх у будівлях сприяють формуванню естетичних відчуттів. Так як ці ігри проводяться на повітрі і пов'язані з руховою активністю, вони мають важливе оздоровче значення [38, с.718].

Ігри з піском. Рекомендації до організації ігор з піском:

1. Нормоване місце для гри, яке відповідатиме правилам організації дитячого майданчику.
2. Використовувати велику кількість природного та ігрового матеріалу.
3. Мати відповідне місце зберігання, яке доступне для користування дитиною.
4. Використовувати іграшки, які відповідають віковим нормам: вантажні машини, трактор, бульдозер, підйомний кран, мусоровіз.
5. Накопичення позитивних вражень під час спостереження за об'єктами природи(розгляж картинок, тематична розповідь, бесіда, загадування загадок, та приказок)

Восени використовувати такі природні матеріали, як шишки, жолуді, гілочки. Під час будь-якого заняття чи гри вчитель показує дітям чким чином можна перетворити природній матеріал на ляльку чи тварину, а може навіть на будівлю використовуючи фантазію, що в двічі більше принесе користі для розвитку дитини старшого дошкільного віку.

Творчі ігри вважаються найбільш насиченою групою ігор дітей дошкільного віку. Вони отримали свою назву з того, діти можуть самі обрати в які ігри грати, встановивши свою мету, правила поведінки, в яких виконують

роль певних професій, тварин. Такі ігри – використовують для закріплення здобутих раніше знань про природу. Для успішного проведення таких ігор, слід дотримуватися таких умов як: доступність, емоційне наповнення, допомога у розвитку сюжету. Задача вихователя допогти дітям, підтримувати позитивний настрій, емоційну забарвленість, при цьому не заважаючи творчому задуму дітей дошкільного віку [37, с. 46].

Діти грають ролі «людей», «тварин», «будь яких професій». Розуміючи, що гра – не є справжнім життям, діти по-справжньому відносяться до поставлених ролей у грі, показують свої думки та почуття, Насичена яскравими емоційними переживаннями, сюжетно-рольова гра залишає в свідомості дітей глибокий слід, який відіграє роль у ставленні до людей, їхньої праці. Хоч творчих ігор існує багато але вони мають щось спільне: діти мають право самостійно обрати вид і тему гри, продумують сюжет до власних бажань, підбирають кожному роль гри, а також потрібні іграшки.

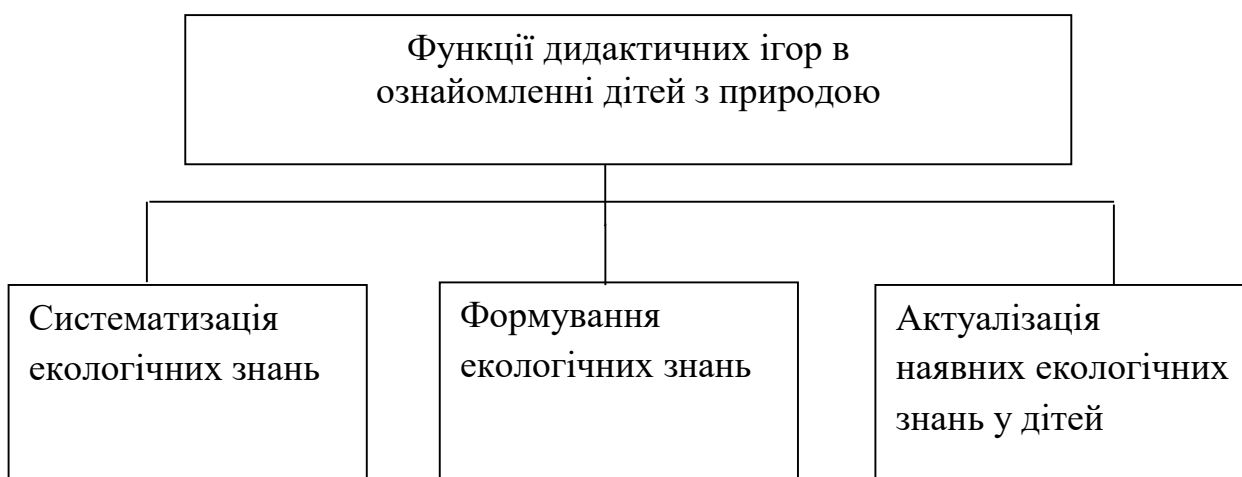
Дидактичні ігри. Дидактична гра як ігровий метод навчання розглядається у двох видах: дидактична гра у власному розумінні слова та гра-заняття (гра-вправа). Перший вид – ґрунтується на автодидактизмі та самоорганізації дітей. У другому випадку провідна роль належить вихователю, який організовує ігри-заняття, використовуючи різноманітні ігрові прийоми. У дидактичній грі як формі навчання визначаються одночасно два боки: навчальний (пізнавальний) та ігровий (розважальний). Відповідно до цього вихователь водночас навчає і грає разом з ними, а діти, граючись, навчаються. Дидактична гра відбувається лише в таких умовах як: доступність завдань для певного вікового розвитку, коли дитина проявляє свою зацікавленість до цього виду діяльності, вивчення правил та ігрових дій. В іграх які спрямовані на самостійну діяльність діти можуть користуватися отриманими знаннями у своїй, безпосередньо, практичній діяльності. Основною причиною гри має бути бажання дитини грати в гру самостійно, або з іншими дітьми [14, с. 52].

Розробляли екологічні дидактичні ігри такі науковці, як В. Аванесова, Ф. Блехер, Л. Венгер, З. Михайлова, С. Новосьолова, О. Сорокіна [61, с. 82].

Дидактичні ігри виконують роль збагачення і підсуок знань про природу. О. Янківська у своєму долідженні довела, що дидактичні ігри екологічного змісту сприяє покращенню збагачення знаннями, вміти підсумовувати, розвивати всі сфери життєдіяльності дитини.

А. Сорокіна у своїй роботі «Дидактичні ігри в закладах дошкільної освіти», виділяє функції дидактичних ігор, які викреслено у таблиці 1.4:

Таблиця 1.4. Функції дидактичних ігор в ознайомленні дітей з природою

У процесі дидактичної гри діти навчаються слухати і давати відповідь на поставлені вихователем запитання, самостійно знаходити відповіді на поставлені завдання, і, найголовніше, вчитися думати. Все це призводить до розвитку таких основних процесів, як уваги, пам'яті, здатності мислити.

Різновид дидактичних ігор:

- 1) з природними матеріалами;
- 2) з малюнками;
- 3) словесні.
- 4) з предметами (іграшками)

Дидактичні ігри з природними матеріалами мають на меті надати дітям реалістичні уявлення про природничі об'єкти навколишнього середовища.

Завдання дидактичних ігор за малюнками прояснюється за допомогою використання ночного матеріалу. Широкого використання серед вихователів набули ігри словесного змісту. Їх головна мета – це закріплення отриманих знань з певних розділів екологічного виховання та навчити правильно формулювати свою думку [17, с. 100].

Мета ігор з предметами – це ознайомлення дітей з властивостями предметів, систематизація, класифікація та порівняння їх. За однією ознакою предмета знаходять схожі (за кольором, формою), тим самим розвивається логічне мислення. За допомогою таких ігор діти дізнаються про матеріал, з якого виготовляються іграшки, та про предмети, які люди використовують у своїй життєдіяльності [16].

Класифікація дидактичних ігор з іграшками:

– ігри для вивчення та узагальнення знань з назв предметів: «Чарівна торбинка», «Посилка», «Чого не стало?», «Що змінилося?», «Виставка», «Подорож по кімнаті», «Що в торбинці?», ігри з лялькою;

– ігри уточнення знань з властивостей та ознак предметів та іграшок : «Назви який», «Впізнай предмет», «Вгадай на дотик», «Знайди такий предмет», «Магазин», ігри з лялькою та образними іграшками;

– ігри на уточнення та закріплення вивченого матеріалу: «Що з чого зроблено?», «З чого шують одяг (взуття)?», «Погодуємо ведмедика», «Назви матеріал»;

– ігри на закріплення професій дорослих: «Хто де працює?», «Кому що потрібно для роботи?», «В ательє», «На фабриці», «У крамниці», «Лікарня»;

– ігри на зіставлення і порівняння предметів: «Що схоже, а що відмінне?», «Червоні килими», «Хто помітив?» (Додаток А) [23, с. 157].

Ігри з іграшками, природним та наочним матеріалом вносять вклад не тільки в екологічному вихованні, та в естетичному розвитку дітей 5-6 року життя. Гра яка викликає у дитини інтерес та бажання грати, позитивно сприяє на емоційний розвиток, розвиває дрібну моторику рук, що надалі впливає на

підготовку до письма, образотворчої діяльності.

В сучасності розвивається новий вид дидактичної гри – екологічна вікторина, який починають використовувати всі дошкільні заклади, як нетрадиційний метод екологічної освіти дітей старшого дошкільного віку. Даний метод спряє формуванню у дітей екологічної культури та норми поведінки у природі. Екологічна вікторина – залучає дитину в світ природи, розкриває всі взаємозв'язки та взаємозалежності, які існують у навколишньому середовищі. Вправи з даної вікторини проводяться в індивідуальній роботі з дітьми, а також у ході колективних занять. Діти повинні використовувати на практиці отримані знання з поведінки у природі [39, с. 95].

Для підтримки інтересу також використовуються екологічні вікторини з дослідження казки «Чому перед дощем ластівки літають так низько», ілюстрування книжкових ілюстрацій і самостійне виготовлення книжок – крихіток, проведення екологічних ігор, вікторин, відгадування кросвордів, ребусів, чайнвордів, загадок тощо. Також одним дітям пропонується скласти екологічні казки на будь-яку обрану ними тему. Правильно виконане завдання залежить від майстерності педагога та від доцільної класифікації завдань, які розпочинаються з легкого етапу, та поступово укладнюються задля кращого засвоєння закономірностей природи [45, с.63].

Науковці, такі як Н. Горопаха, Н. Токманова, В. Зєбзеєва наголошують на важливості використання екологічної вікторини, для самостійного вивчення дітьми середовища в якому вони існують. В роботі Н. Горопахи «Виховання екологічної культури дітей» подається безліч цікавих завдань для дітей старшого дошкільного віку.

Рухливі ігри використовують для ознайомлення та вивчення організації життя тварин, їх голоса, місце проживання(в дуплі, в норі, в квартирі, чи хаті), способи харчування та пересування. Рухливі ігри які навчають дітей способу життя, характеру рухів тварин, яким чином вони пристосовуються – «Кіт і миші», «Пташки і кіт», «Квочка з курчатами», «Совушка – сова», «У ведмедя у бору»,

«Зайці та вовк», «Гуси-гуси», «Хитра лисиця», «Ведмідь і бджоли» [67, с.112].

Разом з розвитком науки, з'являються нові різновиди ігор – кросворди, ребуси, головоломки. Вони виконують завдання з розвитку творчості, інтелектуальних здібностей, сприяють розвитку аналізаторів, логічному мисленню дитини, систематизувати об'єкти природи за заданими умовами живої та неживої природи. Прикладом можна навести такі ігри як: «Мешканці річок», «Екологічний ланцюжок», «Що в них спільного?», «Коли це буває?», «Склади сузір'я», «Пригоди маленької Зірочки», «Хто де живе?», «Хто літає, стрибає, плаває?», «Подорож ліською стежкою», «Збери лікарські рослини рідного краю», «Людина і природа», «Хто є хто?» (Додаток А).

Такі різноманітні, але мають спільну розвиваючу мету – донести до дітей важливість та цінність знань, які виховують екологічно спрямовану особистість, яка несе відповідальність за свої дії. Великий інтерес викликають кросворди, головоломки, чайнворди. Завданням кросворду – є розгадуванні слів. Даний вид гри дозволяє закріпити знання в різновидах тварин (дикі, свійські), рослин, комах, птахів(хижі, домашні), використовуючи мінімум матеріалу, але з великим результатом у навчанні з даної теми, адже таким чином можна зацікавити дітей поділивши їх на окремі групи, та звичайна гра перетвориться на міні-турнір.

Популярність в закладах дошкільної освіти набули головоломки – задля виконання таких вправ потрібні не тільки знання з обраної теми, а й нестандартне мислення і здатність побачити зашифроване слово [22, с. 32].

Ще одним видом екологічної гри є – настільнодруковані ігри. Це ігри з кольоровими таблицями, доміно, карти. Наприклад, «Лото малятам», «Лісові й лугові квіти», «Ботанічні піжмурки», «На прогулянці», «Хто де живе?», «Свійські тварини», «Зоологічне лото».

Однією з цікавих груп ігор є інтерактивні ігри екологічного змісту. Відмітна особливість інтерактивних ігор полягає в тому, що висока швидкість відновлення дидактичного матеріалу на екрані економить час у час спільної діяльності педагога з дітьми, робить її більш динамічною, підвищує швидкість

обміну інформацією між дитиною і педагогом. Крім цього, діти, в процесі гри, отримують унікальну можливість навчитися безконфліктному і доброзичливого спілкування один з одним [48, с. 94].

Алгоритм створення гри виглядає наступним чином:
отримання знань → аналіз поведінки інших дітей (людей) → планування своєї поведінки (інших) → реалізація задуму.

Для створення мотивації у дітей до пізнання і збереження навколишнього середовища, до взаємодії з природою допомагають такі інтерактивні ігри як «Рибалка», «Розповідь про те, як кошеня Тиша врятував ліс», «Пригоди Геоекологіка », дозволяють занурити вихованців в активне навчання, де вони можуть взаємодіяти з іншими дітьми. Досвід показує, що діти з великим задоволенням грають в такі ігри, так як, виконуючи поетапно завдання, вони бачать фіксований результат на моніторі, можуть повторно вибирати картинку, поки не знайдуть правильну. Їх захоплює яскравість і мобільність візуального відео- і звукоряду [51, с. 29].

Граючи в веселі, цікаві інтерактивні ігри, педагоги залучають увагу дітей до актуальних екологічних проблем рідного краю. Пропонуючи дітям інтерактивні ігри, педагоги допомагають дітям зрозуміти важливість охорони територій від забруднень. В інтерактивних іграх простежується єдність живої і неживої природи, полегшується показ окремих дій, вчинків людей на зміну природи, лісів, річок. В іграх діти не тільки дізнаються нове, але і вчаться зрозуміти себе та інших, набувають власний досвід. Персонажі комп'ютерних ігор допомагають привернути увагу дітей до внутрішнього світу іншого, спонукають поставити себе на його місце, допомогти персонажу подолати перешкоди, порадіти за його успіхи [72, с.52].

Правила організації інтерактивних ігор в закладах дошкільної освіти:

1. Зміст гри повинен відповідати віковим особливостям дітей, їх інтересам.
2. Педагог не повинен постійно керувати грою, відповідно до рівня складності гри, надати можливість самостійності.

3. Ігрове середовище має постійно змінюватися, а його співучасниками виступають не тільки педагоги, а й батьки з дітьми

4. Щоб інтерактивна гра ефективно впливала на екологічну освіту дітей дошкільного віку, необхідно щоб кожної гра мала зв'язок з наступною та попередньою грою.

Саме головне при проведенні інтерактивних ігор вважають такі вимоги:

- знайомство з проблемою, яку треба буде розв'язати, з метою, яку треба досягти;
- інформування про правила гри, чіткі інструкції;
- взаємодія один з одним для досягнення мети;
- аналіз результату, підведення підсумків.

У дітей не повинно виникати відчуття незрозумілості і непотрібності того, ніж вони збираються займатися. Після гри пропонується дітям обговорити отриманий ними досвід і проаналізувати, підкреслюючи в бесіді, цінність висновків кожної дитини. Інтерактивні ігри базуються на принципах партнерської взаємодії і гуманістичної психології. Для педагогів стає важливим створити атмосферу взаємної довіри, розкріпаченої відкритості [78, с. 201].

Результатом добре організованої та ефективно проведеної інтерактивної гри можуть бути зміни у сприйманні дітей, які приводять до швидкого вирішення або нового розуміння існуючої проблеми. Таким чином, інтерактивні екологічні ігри вважаються ефективним засобом навчання дітей старшого дошкільного віку.

Також цікавими іграми в екологічному вихованні вважають квест-ігри. Ці ігри є сучасним способом формування у дітей екологічної культури. Квест-гра – це пригодницька гра, в якій необхідно вирішувати завдання для просування по сюжету. Суть полягає в тому, що даються завдання, за допомогою яких, можна розгадувати загадки, дійти до кінця квесту, ду будуть якісь заохочення. Розгадана загадка – відкриває наступну локацію і послідуєчі задачі.

При підготовці і організації освітнього квесту необхідно визначити:

- цілі і завдання;

- врахувати категорію учасників;
- врахувати простір, де буде проходити гра. Особливо значимо, що квести можуть проходити як в закритому просторі (група, приміщення дитячого садка), так і на вулиці, на природі охоплюючи все навколишнє простір;
- написати сценарій. Дуже важливо щоб сценарій був зрозумілим, детальним і продуманим до дрібниць;
- підготувати музичний супровід;
- розробити презентацію для вступної частини;
- оформити наочні матеріали («карти»);
- продумати методику і організацію проведення ігрових завдань;
- підготувати необхідний реквізит для проходження кожного випробування [11, с. 55].

Рішення задач екологічної освіти сприяло розробці наступних квестів:

- квест-гра «Ціна води». Основна мета, якою: формування у дітей дбайливого ставлення до природних ресурсів.
- квест-гра «Пакети, здавайтеся» пов'язаний з проблемою утилізація пакетів Тетра Пак.

Квест-ігри – це інноваційна форма організації освітньої діяльності дітей в дошкільній освіті, яка сприяє розвитку активної діяльної позиції дитини в ході рішення ігрових пошукових завдань. Освітній і виховний ефект даної форми організації полягає в тому, щоб в захоплюючій формі закріпити знання дітей про те, що таке «Відходи», «сміття», «переробка», «утилізація», «Сортування побутових відходів» і навчити використовувати отримані екологоорієнтовані знання в еколого-орієнтованих видах діяльності.

Отже, у процесі ознайомлення дітей старшого дошкільного віку із природою в дошкільному освітньому закладі використовують різні види ігор: будівельно-конструктивні, творчі, природничі, рухливі, дидактичні та ігри нового типу.

1.3. Організація ігрового процесу в екологічному вихованні дітей старшого дошкільного віку

Використовуючи гру можна залучити дитину до освоєння навколишнього довкілля, задовольнити допитливість, допомогти їй розуміти зв'язки між предметами і явищами. В деяких системах навчання гра відіграє особливу роль.

Приміряючи в грі на себе ролі тварин і рослин, відтворюючи їх дії і стан, дитина проникає до них почуттями, співпереживає їм, що сприяє розвитку екологічної етики. Тому Т. Серебрякова виокремила у своїй роботі певні вимоги до відбору ігор, що показано у таблиці 1.5., для дітей старшого дошкільного віку, задля кращої організації еколого-розвиваючого середовища [62, с. 171].

Таблиця 1.5. Вимоги до відбору ігор для екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку

	Ігри потрібно вибирати відповідно до вікових особливостей дітей і які екологічні завдання вирішуються на даному віковому етапі.
	Під час гри дитина повинна мати можливість використати на практиці отримані екологічні знання, і активно стимулювати до нових.
	Зміст гри має відповідати поставленій меті, яка формується у відповідному виді діяльності.
	Ігрові дії мають відповідати правилам поведінки в природі.
	Перевага віддається тим іграм, які дозволяють вирішувати не тільки завдання екологічної освіти, а й забезпечують вирішення спільних завдань виховання і розвитку дитини.

Л. Павлова виділяє наступні вимоги до проведення екологічних ігор:

1. Екологічний зміст має відповідати віку вихованців
2. Ігрові правила повинні представляти собою модель поведінки в природі.
3. Правила і критерії оцінювання повинні бути ретельно продумані педагогом перед грою.
4. Всі ігри повинні мати наочний супровід. «Краще один раз побачити» це важливий принцип організації роботи з дітьми, які в дошкільному віці сприймають світ через образи.
5. Гра – справа добровільна. Якщо дитина відмовляється брати участь в цьому виді діяльності, наполягати не варто. Але дізнатися причини такої відмови потрібно обов'язково. Можливо, дитина боїться помилитися або повторити невдалий досвід минулої гри, в якій впав, спіткнувся, забув відповідь. У цьому випадку допоможуть терапевтичні казки, в яких в літературній формі описані і проблеми, і шляхи їх вирішення.
6. Індивідуальний підхід. Всі діти різні. І не тільки за характером, але і за темпераментом. Тому педагог повинен знайти те коло ігор (або ігрових дій), який подобається конкретному вихованцю.
7. Заохочення самостійності.
8. Хронологія гри повинна відповідати віку дітей. Інакше навіть найцікавіша гра може набриднути, а значить, мета і завдання діяльності реалізовані не будуть.
9. Освоєння гри потрібно час від часу повторювати. Суть цього принципу зводиться до періодичного відтворення ігрових дій, до повторення ігрового матеріалу.
10. Кожен учасник гри після її завершення повинен отримати схвалення дорослого. Створення ситуації успіху в кожному виді діяльності допомагає виховувати в дітях впевненість в собі і своїх силах [57, с. 41].

Психологічні дослідження стверджують, що гра є структурно складною діяльністю, тому використання ігрових технологій навчання у дошкільній освіті передбачає забезпечення повноцінного функціонування їх розгорнутої структури – мотиваційно-цільового, змістового, процесуально-операційного, контрольного-оцінного, результативного компонентів [65, с. 173].

На основі структурування ігрової діяльності здійснюється моделювання ігрових технологій. Моделювання гри ґрунтується на застосуванні моделі як засобу педагогічної дії. Її суть полягає в заміщенні справжнього об'єкта іншим, спеціально для цього створеним. Модель гри – це уявна система, яка заміняє реальну гру і стає джерелом педагогічної інформації [66, с. 59].

Ігрові технології, як педагогічний метод, реалізуються шляхом застосування широкого діапазону методів і прийомів, які за характером доміантного впливу розподіляються на:

- словесні: розповідь про гру; інструктаж; бесіда (вступна, підсумкова); коментоване читання змісту і правил гри; виразне читання педагогом рольових висловлювань ігрових персонажів; оцінювання ігрових дій дітей; постановка проблемних ігрових завдань; запитання; діалог, монолог;
- наочні: організація роботи з наочно-ігровим матеріалом (схемами, картками, об'ємною ігровою наочністю тощо);
- практичні: показ способів виконання ігрової дії та виготовлення іграшок; керівництво виконанням творчих ігрових завдань; організація спостереження; робота з дитячою книжкою, на тексті якої будується зміст гри; колективне планування послідовності ігрових дій; виготовлення іграшок, декорацій, бутафорії, елементів костюмів; моделювання педагогом змісту майбутньої гри;
- практично-уявні: перевтілення педагога в ігровий образ;
- технічні: проектор, відеомагнітофон, організація роботи дітей у контексті гри з графічним і текстовим редактором комп'ютера;
- музичні: музичні твори, спів;
- прийоми невербальної комунікації: міміка, жести, погляд тощо;

– емпатійна педагогічна дія, яка вбирає в себе афективний (емпатійне приєднання, співпереживання, емпатійне сприяння), когнітивний (усвідомлення) і поведінковий (дії сприяння) компоненти.

Форми ігрових технологій, що застосовуються в екологічній освіті численні і різноманітні. За змістом, методикою і технології проведення ігрових занять по екології можна виділити кілька форм:

- пізнавальні екологічні заняття з елементами гри;
- рольові ігри;
- вікторини, ігрові конкурсні програми;
- ігри-подорожі;
- свята, КВН, брейн-ринги, конкурси;
- інсценування;
- ігри-практикуми;
- екологічні дослідження;
- еколого-психологічні тренінги [32, с. 131].

Проведення ігрових занять по екології передбачає також послідовне виконання наступних етапів:

1. Проектування педагогом проблемних ситуацій;
2. Визначення мети → змісту → методів і засобів → складу творчих груп;
3. Постановка проблеми;
4. Робота з творчими мікрогрупами – реалізація програми колективної розумової діяльності; вираз індивідуальної позиції;
5. Загальне обговорення, захист позицій кожної групи;
6. Організація рефлексії. Аналіз комунікативної і пізнавальної діяльності кожного учасника і групи в цілому.

7. Педагог аналізує спостерігаючи заняття, спираючись при цьому на модифіковану методику аналізу даних ігрових занять [54, с. 155].

Змістом ігрових занять виступають:

- знання про природу;
- вміння дітей взаємодіяти з природою;
- ціннісні відносини дітей до навколишнього світу (до природи, до себе, до оточуючих);
- способи діяльності людини в природі;
- здоров'язберігаючих технологій;
- способи охорони природи.

Педагог розробляє ігрові заняття з екологічного виховання використовуючи гру, як засіб виховання, отже, зміст таких занять відображає зміст екологічного виховання та освіти. Пізнавальні екологічні заняття з елементами гри екологічного характеру проводяться безпосередньо в природі, а також в приміщенні. Ці ігри розвивають пам'ять, уяву, спостережливість, образне мислення [10, с. 45].

Умовно можна виділити кілька типів пізнавальних екологічних занять:

1. Ігри-доручення – в основі лежать дії з іграшками, предметами, словесні доручення;
2. Ігри-бесіди (діалоги). Найбільш часто їх застосовують при роботі з дітьми старшого дошкільного і молодшого шкільного віку. В основі цих занять лежить спілкування педагогів з дитиною. Цей вид спілкування характеризуються ігровою діяльністю дітей. У гри-бесіді педагог зазвичай повідомляє інформацію, ставить запитання від персонажа, і тим самим не тільки зберігає ігрове спілкування, але і підсилює радість дитини. Цінність гри-бесіди полягає в тому, що вона висуває вимоги до активізації емоційно-розумових процесів: єдності слова, дії, думки і уяви дітей. Основним засобом гри-бесіди є слово, словесний образ, вступна розповідь про що-небудь.
3. Ігри-конкурси, ігри-змагання направлені на таку особливість дітей, як бажання постійно порівнювати себе з іншими, змагатися, саме це закладено в дитячій природі і є потужним поштовхом до бажання навчитися чомусь новому. Ігри-конкурси побудовані на змаганнях в області пізнання. Вони вимагають

кмітливості, інтелектуальних знань. У них є і переможці, і переможені. В будь-якому випадку виграш чи програш стимулює пізнавальну активність дітей.

4. Ігри-припущення (диспути). Вони засновані на припущенні будь-якої ситуації, що вводиться питаннями «Що, було б? ...», «Щоб я зробив?...», « Як я можу допомогти? ... ».

5. Ігри-подорожі. Ігри-подорожі, реальні і уявні, відрізняються цікавим сюжетом: це дослідження будь-якого явища, об'єкта, галузі знань, побудованих на «пересуванні» дітей в часі і просторі. Такі ігрові заняття вимагають від дітей активності і самостійності.

6. Ігри з правилами. Вони не передбачають будь-якої певної ролі. Дії дитини і його ставлення до інших учасників гри визначаються тут правилами, які повинні виконуватися всіма. Настільні ігри, зараз стали популярними серед дітей 5-6 року, також є іграми з правилами.

7. Сюжетно-рольова гра. Сюжетно-рольова гра – це відображення певного відрізка життя, або героя літературного твору.

Організація систематичної ігрової діяльності сприяє підвищенню інтересу у дітей, за допомогою створення «сюрпризного моменту». Гра реалізовує різні функції: активізує інтерес, увагу, сприяє розвитку пізнавальних здібностей. Під час навчання гра може виступати в різних формах: дидактична гра, ігрова ситуація, прийом, вправа. Її головна ціль – розширити та закріпити знання дітей про флору та фауну рідного краю, перетворити отриманні знання на практичну діяльність, розвивати навички спостереження, критично оцінювати вчинки людей [25, с. 69].

Екологічна гра – це вид гри, за допомогою якої діти за допомогою емоцій мають можливість пізнати світ, правила поведінки, та необхідність бережливого відношення до навколишньої краси. Екологічні ігри можуть перекликатися з іншими навчальними завданнями, переважно матимуть інтегрований зміст, який вмщати в собі знання, уміння та навички найрізноманітніших навчальних розділів: формування елементарних математичних уявлень, образотворче

мистецтво, художня праця, музики, фізичного виховання. Застосовуючи ігри як метод екологічної освіти, слід використовувати ігри сюжетного змісту, оскільки вони викликають підвищений емоційний стан, мають простий сюжет, правила та доступність для розуміння дітьми 5-6 року життя.

Сюжетно-рольова гра – це гра, яка має сюжет і ролі учасників; психологічно налаштовує дітей вибирати способи поведінки, будувати взаємини в реальних життєвих ситуаціях відповідно до обраної ролі. (О. Мамешина). Підготовка до проведення гри потребує творчого підходу, адже завдяки ньому гра матиме не лише цікавий зміст, а й виконуватиме розвиваючу функцію. Імітаційна гра – це групова гра, яка має на меті створення штучних умов, що показують ту чи іншу ситуацію з справжнього життя. Наприклад, показати як людина впливає на навколишнє середовище, та які можуть бути наслідки для природи, та для людини [33, с. 60].

Для активізації виховного процесу в грі, слід залучати не тільки дітей, а й батьків, які в свою чергу допоможуть розширити знання з соціального життя, допоможуть створити навички розумного вибору, покажуть своїм прикладом як потрібно поступати в різних ситуаціях [42, с. 4].

Виховуючи екологічну культуру за допомогою ігор, які проводяться під час спостереження за природою на дитячому майданчику, під час екскурсій, екологічної стежини, або, користуючись ТЗН на заняттях, при перегляді кіно чи мультиків з природничим змістом. Основним завдання можна вважати – домогтися уважного спостереження зі сторони дітей за навколишнім середовищем, яке позитивно впливає на розвиток вміння виділяти в природі елементи, розуміти цю навколишню красу, та бажання охороняти та не кривдити тварин, птахів, рослин. Завдання вихователя під час спостереження привернути увагу дітей на все що їх оточує, та створити сприятливу атмосферу для бесіди в ігровій формі на будь яку тему, пов'язану з вивчаючим матеріалом.

Н. Лисенко вважає що, для того щоб дитина активно пізнавала світ, їй потрібно безпосереднє спілкування з природними об'єктами, адже саме такий

спосіб спілкування спонукає до розширення психічних операцій: порівняння, аналіз та синтез, які допомагають створити логічний зв'язок у системі «людина-природа-людина». Н. Лисенко дає такі поняття спостереженню – це розумова та пізнавальна діяльність дітей з певною структурізацією, за допомогою якою відбувається організація спостереження за природою, формуючи у дітей дошкільного віку уміння до узагальнення [28, с. 62].

Організуючи ігри у природі слід звертати увагу на негативні чинники, які впливатимуть на ігровий процес: увага дітей досить коротка, тому важно її утримувати на чомусь одному, особливо коли навкруги оточують різні подразники, предмети навколо чи прохожі люди. Тому цей вид гри потребує більшого зосередження на продумуванні ігрових моментів та їх завдань [36, с. 39].

Ігри, направлені на екологічне виховання, можуть бути згруповані так:

- ігри з ознайомлення з флорою і фауною;
- ігри з ознайомлення з навколишнім середовищем (неживою і живою природою);
- ігри з ознайомлення з діяльністю людини.

Таким чином, щоб гра пройшла успішно і мета була досягнута, необхідно, супроводжувати її великим барвистим наочним матеріалом, з яким діти будуть безпосередньо працювати, виконуючи завдання тієї чи іншої гри. Великі розміри наочного матеріалу дозволяють добре його розглянути, реалізувати свою ігрову діяльність.

Висновки до розділу 1

Сутність екологічного виховання полягає у необхідності закладання основ екологічної свідомості у людини, починаючи з періоду дошкільного дитинства. А саме, ключовими категоріями екологічного виховання є – світогляд – цінності – ставлення – поведінка, які є компонентами всієї системи, що виконують певні функції, які мають відносну самостійність, але всі вони пов'язані між собою і взаємодіють в процесі організації екологічного виховання.

В ході теоретичного дослідження та опрацювання навчально-методичної, педагогічної, літератури було визначено види екологічних ігор які використовуються у вихованні дітей старшого дошкільного віку, а саме: будівельно-конструктивні, творчі, природничі, рухливі, дидактичні та ігри нового типу.

Організація ігрового процесу в екологічному вихованні дітей старшого дошкільного віку полягає в тому, щоб правильно організувати розвивальне середовище, підібрати відповідний методичний та наочний матеріал, який має великий вплив на подальші одержанні результати з екологічного виховання.

РОЗДІЛ 2

ОГРОНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку

Поняття «умова» це загальнонаукове поняття, яке характеризується кількома положеннями:

- 1) умова – сукупність причин, обставин;
- 2) позначені причини та обставини впливають на становлення особистості людини;
- 3) умови можуть впливати на розвиток, навчання або виховання, прискорюючи чи уповільнюючи [73, с. 122].

Педагогічні умови вміщують в себе зміст, форми, методи педагогічного впливу, які направлені задоволення педагогічної діяльності. На думку В. Андреева педагогічні умови мають пряме відношення до екологічної освіти і являють собою результат систематичного, цілеспрямованого відбору організаційних форм навчання. Педагогічні умови позглядаються як один з компонентів педагогічної системи, що відображає сукупність можливостей освітньої та матеріально-просторового середовища, що впливають на особистісний і процесуальний аспекти даної системи і забезпечують її ефективне функціонування і розвиток [26, с. 113].

Для формування екологічної культури у дітей дошкільного віку виокреслюють три педагогічні умови (В. Андреева):

1. Створення розвивального предметно-просторового екологічного середовища в закладі дошкільної освіти;

2. Включення дитини дошкільного віку в природоохоронну діяльність як форма екологічної освіти;

3. Взаємодія з батьками як умова формування екологічної культури.

Базовий компонент дошкільної освіти визначає розвиваюче предметне середовище як частина освітнього середовища, представлене спеціально організованим простором (приміщеннями, ділянкою), матеріалами, обладнанням та інвентарем, для розвитку дітей дошкільного віку відповідно до особливостей кожного вікового етапу, охорони і зміцнення їх здоров'я, врахування особливостей і корекції недоліків їх розвитку, набуваючи оновлених освітніх ресурсів [45, с. 63].

Роль середовища як фактора формування особистості, що розвивається підкреслювалося видатними педагогами минулого. Так наприклад, А. Макаренко надавав великого значення запровадженню в інтер'єр декоративних рослин: «Тому я навіть тоді коли колектив наш був бідний, відразу завжди будував оранжерею ...Квіти стояли не лише в їдальні, класі, кабінеті, а й стояли навіть на сходах ... Це дуже важливо».

Дійсно, ситуація, коли процес екологічної освіти відбувається в інтер'єрах, позбавлених рослинних композицій, акваріумів, пташиних вольєрів виглядає ненормально. Інтер'єр, в якому обмежено включення світ природи, сам по собі завдає на особистість сильний психолого-педагогічний вплив. Адже тільки педагогічне середовище, насичене відповідними стимулами, створює унікальне настрої, завдяки чому кожне слово педагога стає більш «вагомим», значним, переконливим.

В даний час важливою умовою організації екологічного виховання в закладі дошкільної освіти є правильно організоване розвиваюче предметне середовище. Про необхідність його організації Тихеева говорила, що кожен дитячий сад повинен мати в своєму розпорядженні садок або хоча б двір, щоб можна було організувати спільно з дітьми вирощування квітів і овочів [51, с. 28].

Створення розвивального середовища є надзвичайно важливим напрямом в дошкільній освіті. Розвиваюче середовище створює сприятливі умови для навчання дитини в процесі його самостійної діяльності: вона освоює властивості і ознаки об'єктів природи, опановує певними вміннями і навичками. Іншими словами, «середовище розвитку дитини, що забезпечує різні види його активності, стає стержнем для розвитку самостійної діяльності, умовою для своєрідної форми самоосвіти маленької дитини», – пише С. Смірнова. При цьому розвиваються допитливість, розумові здібності, комунікативні навички.

На думку таких вчених, як Л. Виготський, П. Гальперіна, В. Давидова, Л. Занкова, А. Леонт'єва, Д. Ельконін – розвиваюче середовище – це перш за все продуманий та вірно організований освітній простір, в якому педагог має можливість розпочинати розвивати дітей дошкільного віку. В дошкільній педагогіці термін «середовище для розвитку» трактується як «комплекс матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних, психолого-педагогічних умов, які забезпечують організацію життя дітей і дорослих» [27, с. 278].

На думку А. Леонт'єва, середина – це перш за все те, що створено людиною. «Це людська творчість, це культура». В цілому ряді досліджень (С. Шацький; П. Блонський; А. Макаренко) науковці доводили, педагог повинен впливати не на дитину та його характерні особливості, а на створені умови для її життєдіяльності: зовнішні умови – середовище, оточення, міжособистісні відносини, діяльність. А також внутрішні умови – емоційний стан дитини, його ставлення до самого себе, життєвий досвід, установки [41, с. 63].

Концепція екологічної освіти дітей дошкільного віку визначає перспективи для їх розвитку, створення розвиваючих програм і технологій, організовуючи практичну діяльність різних дошкільних установ. Екологічна освіта, де центральними поняттями є: взаємодія організму із середовищем иснування; нормально працюючої екосистеми – скупчення живих організмів, які

переживають в одному і тому ж місці (які мають типове середовище існування) та взаємодіючих між собою [6, с. 15].

Еколого-розвиваюче середовище – це поняття, які визначають спеціально організовані місця в закладі дошкільної освіти, де природні об’єкти знаходяться в спеціально відведеному місці, що в свою чергу полегшує процес екологічної освіти дітей. Еколого-розвиваючий простір – це розвиваюче предметне середовище, яке може бути використане в пізнавальних цілях, для прикріплення дітям важливості навичок праці [31, с 25].

Середовище створює такі умови:

- умови для формування у дитини екологічної культури;
- формування екологічно правильної поведінки в природі, безпечно як для самої природи, так і для дитини;
- умов для ознайомлення і спілкування з природою найближчого оточення.

Екологічне розвиваюче середовище сприяє:

- пізнавальному розвитку;
- еколого–естетичному розвитку;
- оздоровлення дитини;
- формування моральних якостей;
- формування екологічно грамотної поведінки;
- екологізації різних видів діяльності.

Екологічне середовище в дитячому саду – це перш за все конкретні, окремо взяті тварини і рослини, які постійно живуть в установі і знаходяться під опікою дорослих і дітей, при цьому дуже важливо, щоб вихователі і інші співробітники дитячого саду знали екологічні особливості кожного об’єкта природи – його потреби в тих чи інших факторах зовнішнього середовища, умови, при яких він добре себе почуває і розвивається.

Взаємодія дітей з природним світом під наглядом педагога є головною складовою екологічної культури, адже їх оточення складається з рослинного та тваринного світу, середовищем їх існування [56, с. 43].

На думку С. Ніколаєвої, головною особливістю середовища є принесення в неї об'єктів живої природи. Різноманітність рослинного світу на ділянці дитячого садка, правильна з екологічної точки зору, організація зони природи в приміщенні дошкільного закладу складають розвиваюче екологічне середовище, необхідне для виховання дітей. Саме таке середовище створює умови становлення образу «Я» дитини, для формування у дитини основ екологічної свідомості, елементів екологічної культури, реалізації нових уявлень про універсальності і самоцінності природи [53, с. 101].

Процес ознайомлення з природою повинен включати в себе наступні компоненти середовища (за Ніколаєвою):

1. Груповий куточок природи – різноманітні кімнатні рослини (Підлогові, настінні, в торшерах) і акваріум з водними мешканцями.

Наявність куточка природи – безпосередня близькість його до дітей, що дозволяє вихователю організувати різну їх діяльність протягом усього навчального року. Це, перш за все протягом тривалого часу стежити за рослинами і тваринами, спілкування з ними, догляд і вирощування. Мінімальний склад куточка природи незалежно від віку дітей включає кімнатні рослини.

З точки зору екологічного виховання не має значення, які рослини і в якій кількості будуть в групі, важливо інше: рослини, розміщені в даному приміщенні, повинні добре себе відчувати (добре рости, мати гарний вигляд, цвісти). В цьому випадку діти бачать здорові, доглянуті живі істоти, що є результатом повної відповідності їх потреб і умов проживання. В педагогічному сенсі це має найбільше значення.

2. Кімната природи в окремому приміщенні дитячого садка, в ній може міститися велика різноманітність живих об'єктів: великі рослини, декоративні птахи у вольєрах, різні мешканці у великих акваріумах.

3. Екологічний музей знаходиться в окремому приміщенні (Колекція об'єктів неживої природи, макети, панорами природних ландшафтів і екосистем,

географічні карти, фотографії, малюнки і художні твори на тему природи, кабінет може бути частиною екологічного кабінету або лабораторії.

4. Озеленення внутрішнього простору дитячого садка: груп, коридорів, холів, кабінетів. Підлогові і настінні рослини можуть бути всюди, де є добре природне освітлення [56, с 117].

Трудовий процес в природі викликає не аби який інтерес у дітей, адже він приносить не лише емоційну забарвленість, а й сприяє розвитку всіх сфер життєдіяльності. Праця виховує у дітей ціннісне ставлення до природи, сприяє дієвому освітньому значенні, розширює кругозір дітей дошкільного віку, а також здійснює виховання всіх сенсорних аналізаторів. Такий вид виховання ознайомлює дітей з предметами вживу, коли можна дізнатися не лише ознаки та властивості, а й на практиці відчуті їх. Діти вивчають як залежать рослини та тварини від задоволення потреб, як впливає відсутність води, або їжі на організм живого створіння, дізнаються яку роль відіграють люди в природі. Цим самим вони засвоюють зв'язки та залежності, що сприяє утворенню позитивного ставлення до праці.

Праця в природі викликає у дітей задоволення, бажання спостерігати та навчатися новому, розвивається допитливість та інтерес до середовища. Праця формує навички догляду за рослинами, розвиває інтелект: які потрібні матеріали та інструменти, як правильно організувати свою роботу, та здатність працювати в парах або групою. Іншими словами, праця в природі, моделювання, проведення дослідів можна з'єднати в одне, а саме виростити кілька цибулин цибулі в різних умовах і вести фіксацію спостережень [64, с. 57]

Акції екологічної свідомості – це соціально значущі заходи, які відбуваються на території закладу дошкільної освіти вихователями, батьками і дітьми. Дані акції, проводяться в якісь значні дати, події, тому вони здійснюють великий виховний вплив на дітей 5-6 року життя, та мають гарне підґрунтя для збагачення екологічної свідомості батьків, які, в свою чергу впливають на дітей.

Найчастіше акції проводяться в сукупності з іншими заходами, несучи більшу розвиваючу функцію. Учасниками таких заходів можуть бути діти старшого дошкільного віку, якщо вони відповідають їх інтересам та мають зрозумілий зміст. До таких належить «Бережи живі ялини» – акція проти безглуздої масової вирубки ялин перед Новим роком. У закладі дошкільної освіти ця акція включає ряд заходів, які починаються на початок грудня і тривають півтора місяці:

- цикл спостережень за ялиною;
- порівняння ялинки зі штучною ялинкою;
- створення плакатів, виробів і малюнків на захист живої ялини;
- традиційне новорічне свято в закладі дошкільної освіти навколо штучної ялинки;
- огляд викинутих ялинок [51, с. 18].

Акції екологічної спрямованості можна приурочити до таких значних свят, як Всесвітній День води (22 березня), День птахів (01 квітня), Всесвітній день здоров'я (07 квітня), День Землі (22 квітня).

Таким чином, будь-яка діяльність дитини, що стикається з природою, може бути умовно названа природоохоронною, так як в процесі її діти отримують нові знання, освоюють різні вміння і навички, усвідомлюють значущість тієї чи іншої дії, його місце і роль в природі. Що в свою чергу є частиною екологічної культури, так як відбувається становлення усвідомлено- правильного ставлення до об'єктів природи на основі розуміння залежності певної діяльності людини в природі. Успіх залежить від тісної співпраці всіх учасників освітнього процесу [55, с. 93].

Вихователь закладу дошкільної освіти – головний виконавець розвиваючого та виховуючого процесу, в тому числі і екологічної освіти дітей дошкільного віку. Вихователь, як обізнана людина спрямовує діяльність дітей таким чином, щоб формувалися практичні навички, уявлення, знання та нормована самостійна поведінка. Головною діяльністю даного процесу – це

діяльність дорослого з дитиною, і навпаки. Завдання взаємодії педагог – батько можна сформулювати наступним чином: формування екологічної культури у дітей, при умови її сформованості у батьків. Так як, без наявності знань і гуманного ставлення до культури батьків, останні не зможуть повноцінно взяти участь у формуванні екологічної культури дітей [19, с. 23].

Отже одним із завдань екологічної педагогічної діяльності є надання потрібної освіти батьками, задля впровадження цих знань в сімейне виховання дітей дошкільного віку.

У різних педагогічних працях рекомендується ряд форм роботи з батьками, які включають батьківські збори, вечори запитань і відповідей, педагогічні гуртки, дні відкриття дверей, оформлення куточків для батьків, виставки робіт дітей, функціонування школи молодого батька, консультації, бесіди, листування. Роботу в даному напрямку можна здійснювати і таким чином: створювати такі проблемні ситуації, щоб відповідь на них дитина знаходила спільно з батьками шляхом проведення нескладних елементарних дослідів, читання природознавчої літератури.

Таким чином, слід створювати умови для активності самих батьків:

- взаємодія з батьками для забезпечення обміну інформацією;
- наявність сталого відношення до діяльності, та розуміння результату цього всього;
- вибрати головного, який зможе організувати діяльність всіх учасників процесу та розподілити їх обов'язки.

Слід зазначити і той факт, згідно з яким, тільки спираючись на родину, тільки спільними зусиллями можемо вирішити завдання по формування екологічної культури дитини дошкільного віку [53, с. 112].

Тому роботу слід проводити в двох напрямках:

- 1) педагог – батько;
- 2) педагог – дитина – батько.

У зв'язку з цим попросити батьків скласти правила поведінки у природі, які на їх думку є головними. Одночасно роботу в цьому напрямку необхідно здійснювати в закладі дошкільної освіти. У підсумку треба зробити висновок: що мало отримати знання та навчитися вести себе природі, дитина повинна хотіти поліпшити середовище навколо себе, а не тільки берегти та охороняти. У цьому і повинен сприяти авторитет дорослого, який значно впливає на особистість дитини, своїм безпосереднім прикладом [9, с. 112].

Кращим видом роботи з батьками є круглі столи, де увазі батьків можна запропонувати різні поради по запобіганню прояву жорсткості дітей по відношенню до живої природі. Широко використовують ще один вид роботи – педагогічні поради, які вивішує вихователь кожної неділі на спеціальній дошці, з тих тем, які цікавлять батьків. При цьому організується переписка (анонімну) з батьками, де батьки залишають свої питання в спеціальному ящику, а відповіді отримують через інформацію, вміщену на ширмі. Також можна проводити консультації для батьків з різних питань формування екологічної культури у дітей дошкільного віку [27, с. 133].

Отже, виконання взаємодії в системі вихователь – батьки – діти є важливою умовою формування екологічної культури останніх. Для формування екологічної культури у дітей дошкільного віку виокреслюють три педагогічні умови: створення розвивального предметно-просторового екологічного середовища в закладі дошкільної освіти; включення дитини в природоохоронну діяльність як форма екологічної освіти; співпраця заклада дошкільної освіти з сім'єю дитини для покращення умов формування екологічної культури

2.2. Діагностика рівнів сформованості екологічної вихованості у дітей старшого дошкільного віку в процесі екологічного виховання

Екологічна відповідальність безпосередньо пов'язана з такими якостями особистості, як самоконтроль, вміння передбачати найближчі і віддалені наслідки своїх дій в природному середовищі, критичне ставлення до себе та інших. Система дошкільного виховання включає великий обсяг екологічних знань, умінь і навичок, що реалізують вимоги в напрямку зростання і розвитку екологічної культури. Педагог завжди спирається на результат своєї діяльності, для подальшої розробки плану свого впливу на дітей, тому створюються відповідні умови для діагностики рівня сформованості екологічної свідомості.

Діагностика – це розділ педагогіки, який за допомогою принципів та методів який з'ясовує рівень розвитку дитини, його успіхи у формуванні фізичних, психічних і особистісних новоутворень. Неправильно проведена діагностика може створити помилкові уявлення про розвиток дітей, тим самим шкодить подальшому педагогічному процесу, що заважає утворити потрібні розвиваючі умови, вони можуть бути складними, або навпаки – не нести ніякого виховного змісту. Як наслідок у дітей формуються комплекси та занижена самооцінка [12, с. 75].

Організація успішної роботи з екологічного виховання дітей неможлива без визначення початкового рівня екологічних уявлень у дітей старшого дошкільного віку [20, с. 396].

Методика роботи включає такі умови проведення:

- діагностика проводиться в природних умовах при порівняльній однорідності складу дітей в групах;
- дослідження проводиться на матеріалі, зміст якого відповідає

завданням навчально-виховного процесу в закладі дошкільної освіти;

– в групах заняття проводиться одним вихователем.

Дослідження проводилося на базі Приватного садку GlobalKids у місті Львів протягом 4 тижнів.

Батькам дітей старшого дошкільного віку була запропонована анкета «Екологічне виховання дітей» для виявлення ставлення батьків до актуальності теми екології, екологічним проблемам, охорони навколишнього середовища, раціонального природокористування, екологічному вихованню дітей старшого дошкільного віку.

З'ясувалося, що більшість батьків знають, що таке екологія і чим вона займається, люблять тварин, птахів, мають рослини і тварин вдома, позитивно ставляться до природи, лише 45% респондентів знайомлять дітей з правилами поведінки в природі, на питання чим Ви можете надати допомогу закладу дошкільної освіти по екології 63% батьків не змогли відповісти, 49% батьків потребують допомоги дитячого садка з даної проблеми (наприклад, як проводити спостереження за погодою, яку практичну діяльність в природі можна здійснити з дітьми). 71% батьків не проводять бесіди з дітьми про природу, природоохоронну діяльності.

Отримані результати показали, що менша кількість батьків мають низький рівень екологічних знань.

У первинному зрізі взяли участь 27 дітей старшого дошкільного віку. це групи «Калинка», «Кульбабки».

Основною метою даного етапу роботи було визначення вихідного рівня екологічних уявлень про закономірності і взаємозв'язки природних явищ, єдність живої і неживої природи, про взаємодію і взаємозалежності природи, суспільства і людини у дітей старшого дошкільного віку.

У процесі роботи планувалося зіставити результативність експериментальної групи та контрольної і зробити відповідні висновки.

Виділено 3 рівні екологічних уявлень у дітей старшого дошкільного віку, що подано у таблиці 2.1

Таблиця 2.1. Рівні і характеристика

№	Рівень	Характеристика
1	Високий	Вміє розрізняти представників рослинного і тваринного світу, пояснює свою думку, знає середовище існування тварин і рослин, пояснює своєрідні ознаки рослин і тварин, без особових труднощів відповідає на поставлені запитання, має виокремлений інтерес до представників флори і фауни, аргументує своє відношення до кімнатних рослин, птахів і тварин.
2	Середній	Має не багато помилок при визначенні тварин і рослин за видами, не у всіх випадках може пояснити свій вибір, до якого середовища існування відносити тварин і рослин, допускає помилки у відповіді на запитання, проявляє інтерес і пояснює яке у нього ставлення до кімнатних рослин, тварин, птахів, називає умови, які необхідні для нормальної життєдіяльності, росту і розвитку рослин і домашніх тварин.
3	Низький	Постійно допускає помилки при визначенні видів рослин та тварин, не може пояснити свій вибір, не знає середовища існування рослин і тварин, не називає своєрідні відмінні ознаки, не відповідає на поставлені питання, не має інтересу до рослин і не показує свого ставлення до тварин і птахів, практичних навичок з догляду за рослинами та домашніми тваринами не має.

Діагностика рівня розвитку екологічних уявлень у дітей 5-6 року життя визнається за допомогою ряду завдань, які вихователь проводить індивідуально з кожною дитиною:

Вправа 1. «А чи знаєш ти, які особливості мають тварини?», основна мета якого встановити рівень знань своєрідних особливостей тварин.

Вправа 2. «Які головні ознаки мають представники рослинного світу?», основна мета якого встановити рівень знань своєрідних особливостей рослин.

Вправа 3. «Чи знаєш ти, що відносять до неживої природи?», основна мета якого вставити рівень знань своєрідних особливостей неживої природи.

Вправа 4. «Назви які існують пори року? І скільки їх», мета якого – у визначення рівня знання пір року.

Завдання 5. «Яке у тебе ставлення до природи?», мета – встановити яке ставлення має дитина до природи.

Проведений аналіз відповідей вправи 1 у дітей 5-6 року життя дозволив встановити наступне співвідношення рівнів екологічних уявлень, що подано у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2. Результати первинного зрізу

Кіл-сть набраних балів	Кіл-сть дітей, які набрали дану кількість балів	Кіл-сть дітей, які набрали дану кількість балів в %	Рівень сформованості екологічних уявлень
5 – 7	9	33,3	Низький
8 – 12	10	37,2	Середній
13 – 15	8	29,5	Високий

При аналізі відповідей вправи 2 результати були наступними, що подано у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3. Результати первинного зрізу

Кіл-сть набраних балів	Кіл-сть дітей, які набрали дану кількість балів	Кіл-сть дітей, які набрали дану кількість балів в %	Рівень сформованості екологічних уявлень
5 – 7	11	40,7	Низький
8 – 12	10	37	Середній
13 – 15	6	22,3	Високий

Аналіз результатів вправи 3 подано у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4. Результати первинного зрізу

Кіл-сть набраних балів	Кіл-сть дітей, які набрали дану кількість балів	Кіл-сть дітей, які набрали дану кількість балів в %	Рівень сформованості екологічних уявлень
5 – 7	12	44,4	Низький
8 – 12	10	37	Середній
13 – 15	5	18,6	Високий

Аналіз результатів вправи 4 подано у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5. Результати первинного зрізу

Кіл-сть набраних балів	Кіл-сть дітей, які набрали дану кількість балів	Кіл-сть дітей, які набрали дану кількість балів в %	Рівень сформованості екологічних уявлень
5 – 7	12	44,4	Низький
8 – 12	12	44,4	Середній
13 – 15	3	11,2	Високий

Проведений аналіз відповідей вправ 5 у дітей старшого дошкільного віку дозволив встановити наступне співвідношення рівнів екологічних уявлень, що подано у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6. Результати первинного зрізу

Кіл-сть набраних балів	Кіл-сть дітей, які набрали дану кількість балів	Кіл-сть дітей, які набрали дану кількість балів в %	Рівень сформованості екологічних уявлень
5 – 7	12	44,4	Низький
8 – 12	8	29,5	Середній
13 – 15	7	25,9	Високий

Результати первинного зрізу показали, що практично половина дітей старшого дошкільного віку мають слабе уявлення про закономірності і взаємозв'язки природних явищ, єдність живої і неживої природи, про взаємодію і взаємозалежності природи, суспільства і людини. Проведена робота дозволяє зробити висновок, що екологічне виховання дітей дошкільного віку у нинішній час відбувається в неповній мірі, а природоохоронна діяльність є рідкісним явищем в діяльності дітей. Отримані дані свідчать про те, що необхідно змінити підхід до екологічного виховання дітей в закладі дошкільної освіти.

2.3. Методичні рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти щодо екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності

Діти старшого дошкільного віку мають можливість спостерігати за ростом кімнатних рослин, овочів на огороді, квітів на клумбі садка. Це приводить до того, що в пам'яті дітей накопичується система яскравих уявлень, які узагальнюють уявлення про ріст рослини впродовж її існування. Накопичується велика кількість яскравих, різноманітних уявлень.

Практична співпраця дітей і педагога.

У ранкові години залучати дітей в спільну діяльність різної форми організації. Педагогічне слово має значний вплив на отримання відповідних знань з екологічного виховання (умови для існування, як доглядати). Спілкування повинне бути у вигляді бесіди чи розповіді, з елементами конкретного пояснення, прикладу, або допомоги, коли дитина сама не може. Не забувати, що похвала теж має місце у вихованні, адже це допомагає дитині налаштуватися на роботу, з великим бажанням, спочатку похвалити для підтримки, а потім за хороший вчинок. Такий вид спілкування в куточку природи підвищує екологічне сприйняття дітей.

Прогулянки та екскурсії.

На екскурсіях намагатися знайомити дітей з рослинами, тваринами за допомогою безпосереднього контакту. На живому прикладі показати які умови існування потрібні тій чи іншій тварині або рослині. Екскурсії допомагають розвинути у дитині спостережливість та інтерес до навколишнього середовища, адже такий вид діяльності сприяє розвитку естетичних почуттів. Прогулянки на природі сприяють знайомству із сезонними змінами природи. Під час прогулянок організовувати природничі ігри з піском, листями, жолудями. Мати

спеціально організоване місце для зберігання відповідних іграшок (м'ячі, лопати, відра, совочки, формочки, повітряні змії, сніголіпи). Такий вид діяльності сприяє опануванню властивостям піску (сухий, мокрий, розсипчастий), землі (суха, мокра), льоду (холодний, розтає, водянистий).

Систематично проводити спостереження за погодою, – визначати яке небо, що ми можемо побачити, які опади, чи є хмари, визначити чи є вітер і який він, холодний чи теплий, сильний, чи помірний, за характерними ознаками визначити холодно чи тепло на вулиці.

Праця в куточку природи.

Праця виконує функцію розвитку у дітей дбайливого ставлення до природи, бажання відповідально ставитися до своїх прямих обов'язків. Доглядаючи за кімнатними рослинами у садочку, діти ознайомлюються з великим розмаїттям видів рослин. Тому у садку має бути багато різноманітних рослин в спеціально відведених місцях. Діти на власних вчинках отримують розуміння в залежності «здоров'я» і гарного вигляду рослин і тварин, від власних вчинків і ефективності задоволення потреб.

Ігри на екологічні теми

Я вважаю, що найбільш цікавим методом екологічної освіти є ігри. Ігри екологізованого змісту потрібно використовувати для вивчення нового матеріалу, повторення та його закріплення. Граючи, діти не помічають як інформація залишається на підсвідомому рівні, тому ця інформація краще запам'ятовується і на тривалий час. Завдання які ставить дидактична гра, вчить розрізняти ознаки предмета, класифікувати за даними предметними ознаками (форма, властивості, колір, для чого застосовується). Розвиває мислення, допомагає у навчанні аргументувати свої думки або дії та вчинки, розвиває довготривалу пам'ять. Активно розвиває мовлення.

Художня, природнича література, ілюстрації, репродукції картин, набори листівок, загадки.

Потрібно використовувати якнайчастіше на заняттях художню літературу. Адже її вплив викликає велику сферу почуттів у дітей. Вся література, яку можна використовувати на заняттях, прописана в рекомендаціях програми дитячого садка, що упрощує підготовку вихователя. Після читання з дітьми проводити бесіду, задавати питання. Важливою умовою читання художнього твору – це донести на доступному рівні зміст та посил автора розповідання, викликати відповідні почуття.

Загадки, прислів'я, приказки, легенди використовують в ознайомленні з явищами природи, сезонними змінами, як тварин вказують на зміни погоди (ластівки низько літають – буде дощ; березень сухий, а мокрий май — буде каша й коровай). Свята та розваги екологічного змісту – одна з найбільш ефективних форм роботи, так як поєднує в собі велику різноманітність видів дитячої діяльності і має найбільший вплив на емоційну сферу дитини.

Образотворча діяльність.

Для того щоб закріпити отриманні знання та враження від спілкування з природою, потрібно на заняттях з образотворчого мистецтва надати можливість дітям відобразити все в малюнках. Провести виставки дитячих робіт за темами: «Весна настала», «Бережемо природу», «Лікарські рослини», «Забруднення природи».

Для реалізації завдань з екологічного виховання створити в групі такі умови:

- підібрати методичну, природничу та дитячу літературу про природу;
- підібрати картини, набори листівок;
- с створити природний куточок (кімнатні рослини, календар погоди, календар природи, щоденники спостережень);
- придбати знаряддя праці;
- зібрати матеріали для ігор з піском і водою.

Співпраця з батьками

Вести постійну роботу з батьками. Покладаючись на сім'ю, тільки спільними зусиллями можна вирішити головну задачу – виховання екологічної культури у дитини. Робота з батьками вимагає використовувати як традиційні форми, так і нетрадиційні. Для успішних результатів даного виду діяльності слід використовувати метод проблемної ситуації, давати можливість батькам з дітьми знаходити відповіді, та варіанти вирішення поставленої проблеми, проводити цікаві досліди з природними матеріалами, проводити вечори літературного читання улюблених розповідей, казок, обговорення їх змісту. Після таких зустрічей давати батькам і дітям домашнє завдання у вигляді створення листівки, буклету, малюнку, влаштувати виставку спільних робіт, де визначити переможців з деяких номінацій. Організовувати зустрічі батьків, де вони матимуть можливість задати питання з екологічного виховання, після чого створити інформаційний куточок, в якому кожного тижня присвячувати інформацію обраній темі.

Мета роботи з батьками – досягти порозуміння у вихованні дитини. Щоб виховання в межах сім'ї не сперечалося з виховання у закладі дошкільної освіти, та було єдиним цілим, та лише доповнювало його. Для здобутку данної мети слід організовувати свята на екологічну тему для дітей та батьків, розважальні заходи на природі, виставки, вистави, екскурсії, ігри-тренінги, чаювання, консультації. Підбирати матеріал для інформаційних стендів, спілкуватися індивідуально. Таким чином, намагатися зблизити сім'ю та заклад дошкільної освіти.

Цікава форма роботи з сім'єю – педагогічні ширми, в яких батькам даються чіткі, конкретні, практичні поради щодо потрібної теми. При цьому батьки отримують відповіді на свої питання. Наприклад: що розповісти дитині, чому навчити його, на що звернути увагу. Тут же вихователі пропонують батькам серію питань, які вони будуть вирішувати разом з дитиною вдома, на природі. У ширмі поміщаються і логічні завдання, вирішувати які діти можуть самостійно або за допомогою дорослого.

Інноваційні форми роботи:

Екологічні казки. Інтерес дітей до екологічної казки визначається, перш за все, новизною сюжету, наявністю незвичайних персонажів, їх дій, а також кінцевим результатом. Екологічні казки вчать науковому баченню в цікавій формі, допомагають розкрити складні явища в природі. Дітям старшого дошкільного віку подобаються чарівні казки. Казки які придумали діти, мають неаби який виховний зміст в екологічній освіті.

Акції екологічної спрямованості – це суспільно-значущі заходи, спрямовані на збереження об'єктів природи. Наприклад «Пташина їдальня» (виготовлення годівниць і підгодівля птахів у зимовий час), «Лісова аптека» (збір лікарських трав). А найголовніше, в ході акцій екологічної спрямованості дітям показується і дається можливість самим поліпшити, виправити наслідки екологічно неграмотних дітей, людей, так я. підсумком будь-якої акції є продуктивна діяльність дітей. Кожна акція проходить під своїм девізом, має наочну агітацію (листівки, плакати, пам'ятки).

Використання методу моделювання

Дуже важливим, вважаю використання методу моделювання. Моделювання в закладі дошкільної освіти – займає чинне місце, адже воно характеризується спільною діяльністю вихователя і дитини, воно направлене на побудову моделей, це заміщення реальних об'єктів предметами, схематичними зображеннями, знаками.

Види моделей:

1. Предметна модель (акваріум і модель планети «Земля в небезпеці»).
2. Предметно-схематична модель.
3. Графіки, схеми (приклад, календар погоди, таблиця фіксації тривалості дня).

Екологічна стежка.

Значну роль в екологічному вихованні дітей грає «екологічна стежка». Кожний садок повинен мати на своїй території екологічну стежку, якою можна

скористатися в майбутній освітній діяльності. Вона виконує безліч функцій: пізнавальну, розвиваючу, гуманістичну. Для створення стежки слід розробити план її вигляду та наповненості. Використовувати безліч природних об'єктів: дерева, кущі, квіти різних видів. Створюючи стежку, краще використовувати якомога більше цікавих об'єктів: дерева, чагарники різних порід, різного віку, різної форми.

Використання методу проблемного навчання

Застосування в педагогічній діяльності методу проблемного широко розповсюджене в дитячих садках, адже це навчання сприється на використання в грі проблемної ситуації, яка б допомогла простимулювати дитину до пізнавальної активності, та навчити самостійно знаходити відповіді на будь-яку проблему. Даний метод характеризується перетворення звичайної навчальної діяльності на цікаву гру, в якій дитина може активніше розвиватися, навчатися, спонукати інших дітей приймати участь, розвивати навички працювати у колективі. Для вирішення будь-якої ігрової проблемної ситуації слід дотримуватися певних етапів:

- запропонувати проблемну ситуацію;
- актуалізувати знання з даної теми;
- оголошення власних думок, припущень;
- звірка відповідей дітей, з правильними відповідями;
- введення матеріалу в навчальний процес.

Наведемо приклади проблемних ситуацій які можна використовувати для закріплення знань в яких є прогавини, або наукові факти які діти не можуть зрозуміти у зв'язку з малим життєвим досвідом [2, с.105].

Ситуація №1.

Порівняння хвойних і листяних дерев: діти знають, що хвойні дерева всю зиму зелені, а листяні дерева на зиму скидають листя. При читанні розповіді про модрина діти з'ясовують, що модрина скидає хвою на зиму. Невідповідність досягнутого рівня знань з науковим фактом. Виникає проблемна ситуація: «Чи

всі хвойні вічнозелені?». Пропонується порівняти два дерева з хвойних: ялина і модрина.

Ситуація №2.

«Чому кактус без води не в'яне?». Проблема впливає в ході досвіду і спостереження за кімнатними рослинами: якщо вчасно не полити рослину, то одні починають опускати листочки, в'янути, а кактус – частого поливу не потребує.

Ситуація №3.

При ознайомленні з пустелею діти прийшли до висновку «В пустелі жити не можна, там немає води». Формуємо проблему: «Чи є в пустелі вода? Чи можна жити в пустелі?». Далі можуть з'явитися питання «Хто живе в пустелі? Що росте в пустелі?» Проблемні ситуації можна створити при спонуканні дітей до висунування гіпотез, попередніх висновків і узагальнень. Протиріччя виникає в результаті зіткнення різних думок дітей, а також між висунутим припущенням і результатом його дослідної перевірки.

Ситуація №4.

«Що швидше в теплі розтане: сніг або лід?». Виводимо гіпотезу, яку потрібно перевірити дослідницьким шляхом. Може виникнути питання «Чому лід тане швидше, ніж сніг?»

Ситуація №5.

Лежить паперовий метелик з відірваним крилом, навколо нього зображені квіти «сумних» кольорів. Завдання дітям: висловити свої припущення, чому у метелики такий вид і чому квіти «сумні».

Запропоновані методичні рекомендації до впровадження екологічних ігор в екологічне виховання описують яким чином слід організувати екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку. А також спрямовані на співпрацю батьків та педагогів для забезпечення тісного зв'язку через систему відносин педагог-батьки.

Висновки до розділу 2

Виокремлено педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності. З'ясовано, що для формування екологічної культури у дітей дошкільного віку виокреслюють три педагогічні умови: створення розвивального предметно-просторового екологічного середовища в закладі дошкільної освіти; включення дитини в природоохоронну діяльність як форма екологічної освіти; співпраця заклада дошкільної освіти з сім'єю дитини для покращення умов формування екологічної культури

Діагностика рівня розвитку екологічних уявлень у дітей старшого дошкільного віку визнається за допомогою ряду завдань, які проводяться індивідуально з кожною дитиною: «А чи знаєш ти, які особливості мають тварини?», основна мета якого встановити рівень знань своєрідних особливостей тварин, «Які головні ознаки мають представники рослинного світу?», основна мета якого встановити рівень знань своєрідних особливостей рослин, «Чи знаєш ти, що відносять до неживої природи?», основна мета якого вставити рівень знань своєрідних особливостей неживої природи, «Назви які існують пори року? І скільки їх», мета якого – у визначення рівня знання пір року, «Яке у тебе ставлення до природи?», мета – встановити яке ставлення має дитина до природи.

Запропоновані методичні рекомендації до впровадження ігор в екологічне виховання описують засоби та методи, які використовуються в освітньому процесі для досягнення кінцевої мети – високого рівня екологічної вихованості дитини. А також спрямовані на співпрацю батьків та педагогів в ході виконання цієї мети та забезпечення тісного зв'язку через систему відносин педагог-батьки.

ВИСНОВКИ

У дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та інноваційне вирішення проблеми екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності, що знайшло відображення в обґрунтуванні відповідного комплексу ефективних педагогічних умов та методичних рекомендацій. Під час дослідження нами використовувались такі методи: теоретичні: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація педагогічних, психологічних, методичних джерел з проблеми дослідження; методи емпіричного дослідження: спостереження.

Результати дослідження засвідчили досягнення мети, розв'язання задач та слугували підставою для таких *висновків*:

1. Визначено сутність екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. А саме, основу екологічного виховання визначають наступними ключовими категоріями: світогляд – цінності – ставлення – поведінка, які є компонентами всієї системи, що виконують певні функції, які мають відносну самостійність, але всі вони пов'язані між собою і взаємодіють в процесі організації екологічного виховання. Цілком очевидним є те, що екологічне виховання дітей дошкільного віку – це не лише система засвоєння відповідних знань, а і система формування у дітей дошкільного віку екологічної компетентності, усвідомлення екологічної цінності навколишнього середовища у єдності з людиною. Екологічне виховання допоможе дитині пізнавати світ у всій його красі, співчувати живим істотам.

2. З'ясовано види ігрової діяльності у формування екологічної вихованості у дітей старшого дошкільного віку. А саме, було встановлено, що, види екологічних ігор поділяються на: будівельно-конструктивні – в процесі ігрової діяльності діти вивчають предмети за допомогою тактильних чуттів, що призводить в свою чергу вивчення властивостей природних матеріалів; творчі – діти можуть самі обрати в які ігри грати, встановивши свою мету, правила поведінки, в яких виконують роль певних професій, тварин; природничі – мають

на меті надати дітям реалістичні уявлення про природничі об'єкти навколишнього середовища; рухливі – використовують для ознайомлення та вивчення організації життя тварин, їх голоса, місце проживання, способи харчування та пересування., дидактичні – сприяють покращенню збагачення знаннями, вміти підсумовувати, розвивати всі сфери життєдіяльності дитини; та ігри нового типу – виконують завдання з розвитку творчості, інтелектуальних здібностей, сприяють розвитку аналізаторів, логічному мисленню дитини, систематизувати об'єкти природи за заданими умовами живої та неживої природи.

3. Виокремлено педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності. З'ясовано, що для формування екологічної культури у дітей дошкільного віку виокреслюють три педагогічні умови: створення розвивального предметно-просторового екологічного середовища в закладі дошкільної освіти – організація середовища з наявністю тварин і рослин із задоволенням їх потреб в тих чи інших факторах зовнішнього середовища, умов, при яких вони добре себе почувають і розвиваються.; включення дитини в природоохоронну діяльність як форма екологічної освіти – даний вид діяльності ознайомлює дітей з предметами вживу, коли можна дізнатися не лише ознаки та властивості, а й на практиці відчувати їх; співпраця закладу дошкільної освіти з сім'єю дитини для покращення умов формування екологічної культури – надання потрібної освіти батьками, задля впровадження цих знань в сімейне виховання дітей дошкільного віку.

4. Діагностовано рівень екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку за визначеними критеріями (рівні екологічних знань: низький, середній та високий) та показниками (при виконанні першої вправи були такі показники: низький рівень – 33,3%, середній – 37,2%, високий – 29,5%; при виконанні другої вправи: низький рівень – 40,7%, середній – 37%, високий – 22,3%; при виконанні третьої вправи: низький рівень – 44,4%, середній – 37%, високий – 18,6%; при виконанні четвертої вправи: низький рівень – 44,4%,

середній – 44,4%, високий – 11,2%; при виконанні п'ятої вправи: низький рівень – 44,4%, середній – 29,5%, високий – 25,9%; Проведена робота дозволяє зробити висновок, що екологічне виховання дітей дошкільного віку у нинішній час відбувається в неповній мірі, а природоохоронна діяльність є рідкісним явищем в діяльності дітей.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Використання в освітньому процесі закладів дошкільної освіти ігрової діяльності для ефективного екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку залишається цікавим і багатоаспектним.

Подальшого вивчення потребують питання використання ігрової діяльності в екологічному вихованні згідно індивідуальних особливостей та рівня знань дітей старшого дошкільного віку, та впливу на досліджуване явище різних соціальних інститутів і закладів дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова Н. А. Екологічна освіта дітей старшого дошкільного віку в повсякденній діяльності. URL: <http://pedrazvitie.ru/servisy/publik/publ?id=6667> (25.04.2020)
2. Аксьонова З.Ф. Зайди в природу другом. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Київ: ТЦ Сфера, 2014. 128 с
3. Андрієнко Н.К. Гра в екологічній освіті дітей дошкільного віку. Дошкільна педагогіка. 2013. № 1. С.10-12.
4. Ануфрієва Е.Н. Формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку у повсякденному житті. Актуальні аспекти екології та здоров'я дітей і молоді: функціонально-діяльнісний підхід: зб. матеріалів XVII міжрегіон. наук.-практ. конф.. Київ.: Академвидав, 2017. С. 223-226
5. Асташина Д. А. Екологічні екскурсії в дошкільному закладі. Екологічна освіта для сталого розвитку: теорія і педагогічна реальність: зб. ст. за матеріалами XIV Міжнар. наук.-практ. конф. Миколаїв, 2017. С. 72-75.
6. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) / Наук. керівник: А.М. Богущ. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
7. Бахмацька О. М. Дидактична гра як засіб формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку. Вісник Інституту розвитку дитини. Педагогіка. 2015. №4. С. 11-12
8. Баюрко Н. В. Використання проектних технологій у формуванні готовності майбутніх вихователів до розвитку екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Херсон : Видавничий Дім «Гельветика», 2015. С. 111–114.
9. Баюрко Н. В. Екологізація змісту природознавства як засіб формування екологічної свідомості дітей. Збірник наукових праць «Педагогіка і психологія». 2014. № 41. С. 109-113.

- 10.Беленька Г. В. Віконечко в природу: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. Київ : Сім кольорів, 2014. 56 с.
- 11.Беленька Г. В. Взаємозв'язок фізичного та інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку в процесі пізнання ним світу природи. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Педагогіка, 2010. № 4. С. 55-58.
- 12.Беленька Г. В., Науменко Т. С. Дітям про світ природи: Старший дошкільний вік: навчально-методичний посібник. Київ. Генеза, 2013. 112 с.
- 13.Блохіна С.Е., Званцова М.Е. Екологічна культура як одна із сторін морально-духовного виховання дітей старшого дошкільного віку. Міжнародний журнал експериментальної освіти, 2011. №5. С. 113 - 115.
- 14.Бодраченко І.В. Дидактичні ігри з екології. Дитина в дитячому саду. 2011. № 1. С. 73-74; №2. С. 52-53.
- 15.Бурова А К.. Гра – ефективний засіб виховання самостійності дітей дошкільного віку. 2010. №5. С. 17-27.
- 16.Бутенко В. Г. Психолого-педагогічні основи ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку. URL:
<http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/1591> (24.04.2020)
- 17.Вахняк Н. В. Природнича гра як один із методів екологічного виховання дітей дошкільного. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Педагогіка. Мелітополь, 2013. №. 1. С. 99-103.
- 18.Вахняк Н. М., Негрій О. В. Сучасні ігрові форми в екологічному вихованні дітей. Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького. Педагогіка. Хмельницьк, 2015. № 2. С. 15.
- 19.Вороніна К.С. Проблеми і перспективи екологічної освіти в дошкільному закладі. Дошкільна освіта. 2015. №5. 36 с.
- 20.Воронкевич О. А. Ласкаво просимо в екологію!: перспектив. план роботи по формуванню екол. культури у дітей дошкіль. віку. Херсон : Видавничій Дім «Гельветика», 2016. 496 с.

- 21.Газина О.М., Фокина В.Г. Теорія і методика екологічного виховання дітей дошкільного віку. Київ : Сім кольорів, 2013. 174 с.
- 22.Гандіна В. Н. Гра як засіб виховання усвідомленого гуманного ставлення до світу природи. Актуал. пробл. соврем. освіти: досвід та інновації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. С. 32-34
- 23.Гладченко О. М. Усі розробки ігор та вправ. До базової програми «Я у світі». Харків : Видавнича група «Основа», 2014. 319 с.
- 24.Глебов В.В. Екологічна психологія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2013. 240 с.
- 25.Голуб І.Б. Методика екологічної освіти дітей дошкільного віку: навч.-метод. посібник по екол. освіті дітей дош. віку. Біробіджан : Видавництво ПГУ ім. Шолом-Алейхема, 2016. 89 с.
- 26.Голян Л. П. Дитина і навколишній світ. Людина і природа. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010.
- 27.Горопаха Н.М. Методика ознайомлення дітей з природою: Хрестоматія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2012. 432 с.
- 28.Діканова І. В. На екологічній стежці. Дошкільне виховання. 2013. № 3. С. 62-64.
- 29.Дитина. Програма навчання і виховання у дитячому садку. Київ : Освіта, 2012. 266 с.
- 30.Ельконін Д. Б. Психологія гри. Київ : Шкільний світ, 2013. 360 с.
- 31.Ефимова Е. Досвід керування екологічною освітою в дитячому садку. Дитячий садок від А до Я, 2014. № 6. С. 23 – 29.
- 32.Жукова Ю.М. Роль гри в системі екологічної освіти дітей дошкільного віку. Педагогіка. 2016. №1 / 3 (6). С. 131-135;
- 33.Ібрагімова Г.Т. Дитина і світ гри. Дошкільна педагогіка. 2012. № 10. С. 60-61.
- 34.Ігнатович І.І. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою за допомогою творчої гри . Наукові праці. – 2015. № 1 (38). С. 4-7

35. Ігрове навчання дітей 5-7 років: метод. рекомендації / наук. ред. Н. В. Іванова. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 108 с.
36. Казаручік Г.Н. Дидактичні ігри в екологічному вихованні дітей старшого дошкільного віку. Дитина в дитячому саду. 2005. № 2. С. 38-41.
37. Константинова Т. В. Творча гра на заняттях з екології в ДОЗ. Початкова школа: плюс до і після. 2016. № 1. С.46-48.
38. Калініна Ю.В. Роль гри в екологічному вихованні. Молодий вчений. 2014. № 6 (65). С. 718-721
39. Карасьова К. В. Ігровий простір дитини. Київ : Шкільний світ, 2011. 128 с.
40. Кононко О. Л. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Київ : Україна, 2014. 452 с.
41. Коробова М. В. Малюк в світі природи : метод. посібник для вихователів та батьків. Херсон : Видавничий Дім «Гельветика», 2010. 94 с.
42. Кулик С. А. Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку в спільній діяльності і в повсякденному житті (з досвіду роботи). Педагогіка і сучасність. 2014. №2. С.3-6
43. Леонтєва О.М. Формування екологічної культури у дітей дошкільного віку. Дошкільна педагогіка. 2015. № 1. С. 16-18.
44. Лисенко Н. В. Еко-око: дитина дошкільного віку пізнає світ природи : навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 325 с.
45. Ляшенко І. В. Виховання екологічної культури дітей старшого дошкільного віку через ігрову діяльність. Педагогіка і сучасність. 2016. № 1 (21). С. 63-67
46. Мазильнікова М.М. Еколого-валеологічне виховання дітей дошкільного віку. Організація прогулянок у літній період. Київ : Сім кольорів, 2013. 96с.
47. Маршицька В. Екологічні проекти. Дошкільне виховання. 2012. №5. С. 24-25.
48. Махоня І. М. Педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи: зб. науч. ст. і доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф. Суми, 2020.

- 49.Махоня І. М. Значення гри у ознайомленні дітей дошкільного віку з навколишнім середовищем. Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний європейський та національний виміри змін: зб. науч. ст. і доп. VI Всеукр. наук.-практ. конф. Суми, 2020.
- 50.Михайленко Н. Я. Організація екологічної гри в дитячому саду: посібник для виховател. Київ.: Академвидав, 2015. 94 с.
- 51.Мотигулліна Г. О. Створення екологічного розвиваючого середовища. Дошкільне виховання. 2012. № 6. С. 28-31.
- 52.Насібуллін Е.Р. Система екологічної освіти як фактор розвитку в дошкільних освітніх установах. Педагогіка. 2018. № 2 (23). С. 301-303.
- 53.Ніколаєва С. М. Любов до природи виховуємо з дитинства: рекомендації педагогам, батькам і гувернерам. Київ : Шкільний світ, 2013. 112 с.
- 54.Ніколаєва, С. М. Ігри в екологічному вихованні дітей дошкільного віку. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2012. 132 с.
- 55.Огляд парціальних програм екологічної освіти та виховання дітей дошкільного віку. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej> (Дата звернення: 10.05.2020).
- 56.Олькова Л.Д. Екологічна свідомість як проблема психолого-педагогічного дослідження. Педагогіка, 2010. №1: С. 41-46.
- 57.Павлова Л. В. Ігри як засіб екологічного виховання. Дошкільне виховання. 2012. № 10. С.40-49.
- 58.Рижова Н. А. Екологічна освіта в дитячому садку. Харків : Видавнича група «Основа», 2014. 194 с.
- 59.Серебрякова Т. А. Підходи до організації еколого-розвиваючого простору дошкільного навчального. Харків, 2013. 271 с.
- 60.Серебрякова Т. А. Гра в системі екологічної роботи з дітьми старшого дошкільного віку: метод. рекомендації для дошкільн. установ. Харків, 2011. 183 с.
- 61.Сичова К.А. Дидактична гра як засіб ознайомлення з природою дітей

дошкільного віку. Теорія і методика навчання та виховання в сучасному освітньому просторі: зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Хмельницьк, 2017. С. 79-84.

62.Смотрова Г.В. Виховання екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку. Актуальні аспекти екології та здоров'я дітей і молоді: функціонально-діяльнісний підхід: зб. матеріалів XVII межрегіон. наук.-практ. конф.. Запоріжжя, 2017. С. 173-175

63.Сорокіна А.И. Дидактичні ігри в дитячому садку: методичний посібник для вихователів старших груп дитячого садку. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 98 с.

64.Суркіна С. А. Екологічна освіта дітей дошкільного віку: навчальний посібник, Київ : Грамота 201. 103 с.

65.Тарасенко Г. С. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 320 с.

66.Удовика А.В., Хрулева М.В., Лакомова С.В. Інноваційний підхід до організації роботи з екологічної освіти дітей дошкільного віку. Львівський вісник екологічної освіти, 2011. №2 (18). С. 59-67.

67.Федотова А. М. Пізнаємо навколишній світ граючи: рухливі ігри для дітей дошкільного віку. Київ : Грамота, 2015. 112 с.

68.Фесянова Н.В. Виховання усвідомлено-правильного ставлення в природі у дітей старшого дошкільного віку за допомогою дидактичних ігор. Інноваційні технології в науці та освіті. 2015. № 1 (1). С. 196-197

69.Фіцула М. М. Екологічне виховання. Педагогіка. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/50115-ekologchne-vihovannya.html> (Дата звернення 14.05.2020)

70.Хушбахтов А. Х. Термінологія «педагогічні умови». Молодий вчений. 2015. №23. С. 102-122.

71.Чайка В.М. Основи екологічного виховання : навч. Посіб. Київ.:

Академвидав, 2011. 240 с.

72.Чебан М.І. Екологічні ігри. Дитина в дитячому саду. 2015. № 6. С.50-54.

73.Шабаліна Е.С. Формування основ екологічної культури дітей дошкільного віку, як найважливіший аспект у становленні особистості. Національні пріоритети сучасної української освіти: проблеми і перспективи: зб. науч. ст. і доп. XI Всеукр. наук.-практ. конф. Запоріжжя, 2017. С. 198-201.

74.Шевцова А. О. 745 ігор для дітей дошкільного віку. Харків : Видавнича група «Основа», 2010. 366 с.

75.Яришева Н. Ф. Екологічне виховання дітей дошкільного віку : посібник для вихователів дитячих садків. Київ : Грамота, 2014. 430 с.

76.Ясвін В. А. Психологія ставлення до природи. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 446 с

77.Ясвін В. А. Світ природи в світі ігор: досвід формування ставлення до природи: метод. посібник. Харків : Видавнича група «Основа», 2013. 40 с.

78.Ященко О. С. Гра як основний метод екологічного виховання дітей дошкільного віку : укр. науч. конф.. 2016. С. 201-202

ДОДАТКИ

Додаток А

Ігри на уточнення і закріплення назв предметів

«Чарівна торбинка»,

Мета: учити дітей обирати фігури на дотик за зорово сприйнятим зразком.

Матеріал: два набори об'ємних і площинних фігур (кульки кубики, конуси, циліндри, овали, прямокутники), один набір фігуру торбинці, другий – на столі.

Хід гри

Вихователь заздалегідь розставляє на столі геометричні фігури і ховає торбинку з набором таких самих фігур у груповій кімнаті. «Діти, зараз ми з вами пограємо, але для цього треба відшукати в груповій кімнаті торбинку», – говорить вихователь. Коли торбинку буде знайдено, діти сідають на свої місця, вихователь дістає з неї декілька фігур, діти називають їх. Потім вихователь показує геометричні фігури, які знаходяться на столі, та пояснює правила гри.

За вказівкою вихователя дитина знаходить у торбинці таку ж фігуру, яка лежить на столі, і називає її. Вихователь відмічає правильність виконання завдання. Якщо дитина не може знайти відповідну фігуру, то вихователь ще раз нагадує способи її обстеження. За повторного проведення гри фігурки замінюють, поступово збільшуючи їхню кількість. Гра закінчується, коли діти знайдуть усі фігурки в торбинці.

«Посилка»

Мета: вчити описувати іграшки за зразком та запитаннями вихователя.

Матеріал: різноманітні іграшки: лялька, машини, собачка, кішка, курка.

Хід гри

«Листоноша» приносить посилку з іграшками. Вихователь пропонує дітям дістати їх і розкласти на столі. Після того як діти розглянули їх, вихователь говорить: «Наші іграшки завжди граються з вами. А сьогодні вони хочуть

розповісти про себе. Послухайте, що розповідає моя іграшка: я коричневий ведмедик, прийшов з лісу, щоб гратися з дітьми. Я люблю лазити по драбинці, спускатися з гірки, вмію танцювати, та найбільше мені подобається, коли діти годують мене медом, купають у ванні, розчісують мою кошлату шерсть. А хто з вас знає, як ще можна гратися з ведмедиком?» Діти доповнюють розповідь. Вихователь повідомляє, що виграє та дитина, яка цікаво розповість про іграшки. Той, хто вдало доповнить розповідь, сам розповідатиме про іншу іграшку.

«Чого не стало?»

Мета: розвивати увагу, пам'ять; удосконалювати вміння правильно вживати слова у родовому відмінку.

Матеріал: корзинка з фруктами

Хід гри

Вихователь розкладає на столі всі фрукти в рядок і просить уважно розглянути їх. Потім він говорить дітям, що капітан-мавпочка вирішив погратися з малятами і перевірити, чи досить вони уважні. Педагог пояснює малятам, що зараз мавпочка по черзі який саме фрукт зник. Після цього дорослий накриває фрукти серветкою і непомітно для малят прибирає один із предметів. Потім педагог непомітно повертає взятий предмет на своє місце і прибирає якийсь інший фрукт, звертаючись до малят із тим же запитанням. Гра триває, доки діти не назвуть кожен із наявних фруктів. Під час цієї гри вихователь має стежити, щоб малята правильно вживали назви фруктів у родовому відмінку.

«Що змінилося?»

Мета: помічати в пейзажах або на картках зміни; розвивати зорову пам'ять, увагу; виховувати посидючість.

Матеріал: весняний пейзаж, пташка, сонечко, квітка, тварина.

Хід гри

Вихователь пропонує дітям розглянути весняний пейзаж. Потім діти заплющують очі, вихователь у цей час змінює щось у весняному пейзажі (додає

пташку, прибирає сонечко, додає квітку тощо). Діти розплющують очі та називають, що змінилося.

«Вгадай на дотик»

Мета: закріпити знання дітей про сипкі матеріали (цукор, пісок, сіль, борошно тощо); розвивати м'язове відчуття, дрібні м'язи пальців.

Матеріал: сипкі речовини в розетках (рис, пшоно, манна крупа, вермішель, цукор, пісок, сіль, борошно), хусточки для дітей.

Хід заняття

Спочатку вихователь виставляє на стіл розетки із сипкими речовинами. Потім з'ясовує, чи знають діти, для чого вони потрібні, як називаються і чим відрізняються. У другій частині заняття вихователь пропонує дітям заплющити очі або зав'язати їх хустинкою. Потім підносить до кожної дитини розетку, в якій насипана якась речовина і пропонує на дотик розпізнати цю речовину, й обґрунтувати свої міркування.

«Знайди такий предмет»

Мета: учити дітей добирати предмети до геометричних зразків; закріплювати знання назв форм (круг, квадрат, трикутник, прямокутник, багатокутник).

Матеріал (роздавальний): геометричні фігури різних форм (по одній на кожну дитину), предмети інтер'єру, іграшки.

Хід гри

Вихователь обходить дітей, які сидять півколом, роздає їм фігури. Отримавши фігури, діти розходяться по груповій кімнаті та шукають будь-який предмет такої ж форми. Якщо він маленький, дитина бере його, якщо це частина інтер'єру, запам'ятовує та сідає на місце. Потім вихователь підіймає коло і запитує: «Хто знайшов предмет такої форми? (Відповіді дітей.) Як він називається? Підійдіть сюди». Діти підходять по черзі, називають коло і показують круглі предмети, які вони знайшли. Інші вихованці виправляють помилки. Те саме повторюють з іншими формами.

«Що з чого зроблено?»

Мета: учити дітей групувати предмети за матеріалом, з якого вони зроблені (гума, метал, дерево, скло, пластмаса); активізувати словник дітей; виховувати спостережливість, уважність, уміння чітко виконувати правила гри.

Матеріал: предмети, зроблені з різного матеріалу: дерев'яні, глиняні, пластмасові, скляні (іграшки або посуд).

Хід гри

До початку гри вихователь проводить коротку бесіду і уточнює знання дітей про те, що всі навколишні предмети (іграшки, посуд) зроблені з різних матеріалів; просить пригадати, які вони знають матеріали, а також зроблені з них речі. Потім діти мають називати, з чого зроблений предмет, що лежить у мішечку. Потрібно на дотик, не дивлячись на предмет, дізнатися, з чого він зроблений, і розповісти про нього так, щоб інші діти за описом дізналися і правильно назвали його. Мішечок, відкривається лише в тому випадку, якщо і той, хто описував предмет, і хто відгадував, не помилилися.

«Відгадайте одяг, взуття або головний убір»

Мета: Розвиток вміння описувати одяг, головний убір або взуття і дізнаватися її по опису.

Матеріал: Картки із зображенням одягу, взуття та головних уборів.

Хід гри

Вихователь роздає дітям картки із зображенням одягу, взуття та головних уборів. Діти нікому не показують свої картки. Вихователь пропонує одній дитині описати, що зображено на його зображенні, або загадати загадку. Інші діти повинні відгадати, що намальовано на картинці.

Наприклад:

Це головний убір, який носять дівчинки влітку. Він, виготовлений із соломи. (Солом'яний капелюх). Це взуття, яке носять хлопчики і дівчатка навесні або восени після дощу. Вона висока, зроблена з гуми. (Гумові чоботи).

Ігри на закріплення професій дорослих

«Відгадай професію за описом»

Мета: учити дітей упізнавати професію за описом; удосконалювати знання про професії дорослих; розвивати кмітливість, увагу.

Матеріал: картинки із професіями дорослих, ляльки.

Хід гри

Вихователь повідомляє дітям, що ляльки Оленка, Настуся, Сашко та Миколка мріють стати дорослими та отримати професію. Вихователь. Ким саме вони мріють стати – відгадайте! Вихователь описує професію дорослого, якщо діти відгадали, то виставляють картинку із цією професією.

«Кому що потрібно для роботи?»

Мета: удосконалювати знання дітей про професії дорослих; знаходити предмети, що потрібні для певної професії; розвивати пам'ять, кмітливість, мислення.

Матеріал: великі картинки із професіями дорослих (лікар, кухар, водій, двірник); маленькі картки з предметами, що, потрібні для цих професій.

Хід гри

На столі лежать картинки із професіями дорослих, а на килимку розкидані картки із предметами, що потрібні для цих професій. Дітям пропонується взяти одну картку на підлозі та підійти до картинки з тією професією, для якої потрібна ця річ. Діти пояснюють, чому саме підійшли до тієї або іншої картинки з професією.

Ігри на зіставлення і порівняння предметів

«Знайди відмінності»

Мета: Продовжувати розвивати вміння порівнювати предмети, встановлювати їх схожість і відмінність (чим ці предмети схожі і чим відрізняються і т. д.).

Матеріал: набір ілюстрацій

Хід гри

Дорослий показує дитині ілюстрацію і пропонує її розглянути, описати, потім пропонує розглянути другу частину ілюстрації. При розгляданні другий частини ілюстрації пропонує дитині знайти відмінності і визначити, чим вони відрізняються.

Питання:

- Хто намальований на картинці?
- З якої казки (мультфільму) цей герой?
- Який він, добрий чи злий?
- Хто намальований на іншій картинці?
- Вони різні чи однакові?
- Чим схожі?
- Чим вони відрізняються?
- Яка історія трапилася з Буратіно?
- Зможеш розповісти?
- А з ким левеня співав пісню?
- Зможеш згадати цю пісню? Про що ця пісня?

Вправа «Оціни вчинок»

Здійсніть аналіз запропонованих ситуацій:

Приклад із життя. Розмова батька з 5-річним сином:

- *Сиди тихо, не бешкетуй, а то тебе вкусить павук, бачиш він сидить на вікні.*
- *А я його погладжу, і він мені нічого не зробить.*
- *Павук все одно тебе вкусить, бо він злий.*
- *Тоді я його вдарю.*

Інший приклад: дівчинка з мамою йшли тротуаром, дівчинка розгорнула цукерку і кинула обгортку на газон. Поряд проходив чоловік і зробив зауваження. Мама в той же час говорить доньці: «Он бачиш ямку, викинь туди цю обгортку, все-одно там вже є сміття». Зазначте, будь ласка, ваше ставлення. Чи вважаєте, що ці ситуації є руйнівними для особистості маленької дитини? Руйнівною для природи? А можливо хтось із вас впевнений, що подібна ситуація ніякої шкоди нікому не завдає?

Вправа «Чарівні дощечки»

Мета: розширити чуттєвий досвід дітей, розвивати уяву.

Обладнання (для кожної дитини): комплект з 10 карток (5 см x 10 см). З одного боку на кожній картці закріплений або наклеєний природний матеріал (стебла різної товщини, листя та кора дерев, хвоїнки, насіння рослин, пісок, дрібні камінці, черепашки, пір'їнки тощо).

Методичні рекомендації: дітям роздають картки й пропонують обстежити їх у різний спосіб (розглянути, помацати, понюхати тощо). Визначити природний матеріал і пригадати, де його можна побачити у природі. Потім треба заплющити очі, вибрати з-поміж карток якусь одну, обстежити її. Уявивши себе на тому місці, де зустрічається вміщений на ній матеріал, розповісти про свої відчуття, про реальні спогади, пов'язані із цим місцем, а також про використання

цього природного матеріалу. Наприкінці треба придумати назву картці. Такі вправи проводяться кілька днів. Кожна картка отримує свою назву, відповідно до відчуття дітей.

Ускладнення:

1. Педагог пропонує послухати коротеньку розповідь чи вірш, де описується природа. Діти добирають картку з відповідним зображенням і пояснюють свій вибір.

2. Дитині пропонують вибрати картку, яка може нагадати їй туман над рікою, осінній вітер, пташиний щебет, грибний дощ та інше. Треба не лише обґрунтувати свій вибір, а й намалювати явище.

Вправа «Природний оркестр»

Мета. Розширювати чуттєвий досвід дітей. Стимулювати прагнення дітей передавати різноманітні звуки, почуті в природі, з допомогою предметів, матеріалів, музичних інструментів. Розвивати уяву.

Рекомендації до проведення вправи.

Дітям пропонується послухати звуки природи. Спробувати визна - лити їх джерела. Використовуючи різноманітні матеріали, предмети, музикаль ві інструменти, діти можуть відтворювати почуті звуки. Оцінити їх схожість. Коли у дітей накопичиться достатній досвід, організуйте «природний оркестр». Кожна дитина обирає свій спосіб передачі звуків. Спочатку «природний оркестр» складається довільно.

Більш складний варіант вправи: вихователь підбирає не великий розповідь з описом природи, а діти, прослухавши його, озвучують.

Вправа «Кумедні танці»

Мета: Ідентифікація з тваринами і рослинами. Стимулювання бажання передавати їх образи в танці.

Рекомендації до проведення вправи.

Учасникам тренінгу пропонується уявити найулюбленішу рослину або тварину і спробувати виразити його в рухах. Одна дитина показує, іншим

пропонується вгадати, чий це образ. Поступово вправа ускладнюється. Дітям пропонується придумати танець равлика, дощового черв'яка, засихаючого листочка, зламаного дерева, а далі танець дощу, веселки та інших явищ, що відбуваються в природі. Танець може супроводжуватися будь-якою музикою.

Вправа «Екологічний пост»

Мета. Екологізація світогляду, розширення суб'єктивного екологічного простору, корекція способів взаємодії з природою.

Рекомендація до проведення вправи.

Дітям пропонується обійти територію дитячого саду, парку, виявити місце екологічного неблагополуччя, пояснити причину вибору. Запропонувати виконати картку-попередження. Пояснити свій вибір виразних засобів. Повісити картку-попередження на місце екологічної дощечки.

Додаток В

Допоможемо птахам в зимку

Чи зустрічали ви, гуляючи сквером або алеєю Сум, розвішані на гілках низьких дерев та кущів годівнички, зроблені з пластикових пляшанок чи пакетів «тетрапак»? Вони зазвичай пусті або набиті розмоклими чи замерзлими грудками хліба, їх сумно розгойдує вітер, і жодної пташки поруч не спостерігається. Не надто привабливо виглядає, чи не так? А між іншим, підгодівля птахів у місті взимку – найкращий спосіб одночасно спостерігати цікавих пернатих сусідів та допомогти їм у скрутний період. І навіть найскромніша годівничка може стати у нагоді. Але тут також є свої залізні правила та маленькі хитрощі.

Що, де, коли?

Якщо ви наберете у Гуглі «годівничка», «кормушка» або bird feeder, з надр всесвітньої мережі до вас прибіжать сотні і сотні посилань на різні саморобні конструкції та типи годівничок: великі та маленькі, дерев'яні та металеві, зроблені з пакетів, банок, пляшок, зі спеціально влаштованими дозаторами та без них, навіть з половинок грейпфрутів чи апельсинів. Для деяких знадобляться неабиякі теслярські навички, інші зробить і шестирічна дитина. Окрім того, великі будівельні моли продають вже готові конструкції годівничок. Які ж найкращі для наших птахів? Насправді конструкція може бути геть різна. Найголовніше – місце та час для годівнички. Але деякі моменти таки дуже важливі.

Не робіть великі та високі будиночки, якщо не хочете, аби вашу годівничку окупували виключно голуби. У них і так багато можливостей знайти собі поживу у місті. Краще потурбуватися про малих комахоїдних птахів, яким з настанням морозів та ожеледі на гілках дуже важко здобувати комашок з-під кори дерев та гілок. Це перш за все синиці та дятли. Для таких птахів кращі рухливі конструкції, що розгойдуються, у тому числі зроблені з трьох- чи п'ятилітрових пластикових пляшок або великих металевих банок з-під кави. Тільки

потурбуйтеся про те, аби птах не поранив лапки о гострий пластиковий чи металевий краєчек, наприклад, захистіть за допомогою скотчу.

Для трохи більших омелюхів, дроздів та сойок краще робити годівничку розміром 30 на 40 см. Обов'язково подбайте про захисний дах. Годівничка має витримувати вітер, мокрий сніг та морози. Їжа не повинна мокнути та примерзати. Найкращі – невеличкі пластикові та необроблені дерев'яні конструкції, які легко почистити та позбавити старих залишків корму. Годівничку можна повісити як на бокових гілках дерев, так і міцно прикрутити до стовбура (якщо поруч нема котів), велику годівничку – вкопати на стовбі у землю. У цьому випадку стовб має бути гладенький (від котів), а за потребою містити захисну металеву муфту як захист від білок. Не розміщуйте будиночок на стовбі посередині великої галявини, бо на пташок може почати полювати малий яструб. Загалом потурбуйтеся, аби годівничка була недоступною для хижаків (котів та куниць), наприклад, не висіла поруч із огорожею, над низькими товстими гілками, серед низьких кущів. Найоптимальніша висота для годівнички – 1,5 метрів.

Важливо, щоб до годівниці у птахів був вільний підліт. Не вішайте годівнички поруч з місцями, де весь час ходить багато людей або машин. Хоч міські птахи значно менше бояться людей, але до вашої годівниці можуть завітати також і цікаві види, що кочують, зупиняються у місті тільки підгодуватися і уникають людей. Найкраще місце – десь на узліссі або на краю галявини великого парку або лісопарку, подалі від пешохідних доріжок та автотрас. Добре, якщо поруч буде якась зручна рослинність, за якою можна сховатися та без перешкод спостерігати за птахами. Саме у великих парках, лісопарках та скверах мешкають ті види, підгодівля для яких дуже важлива. У вдало підбраному місті можна розмістити декілька годівничок для різних видів – рухому для синиць та повзиків, більшу і добре закріплену для омелюхів, зеленяків, горобців та інших дрібних зерноїдних птахів, столик на пеньку для дроздів, зябликів, шпаків та вільшанок, що воліють харчуватися з землі.

Найголовніша умова розміщення годівнички – вам має бути зручно навідуватись до неї кожного дня або у крайньому випадку через день: підсипати свіжих кормів, чистити від бруду та недоїдків. Так, відповідальне ставлення до годівнички – критично важливе. Пташки дуже добре запам'ятовують місця концентрації кормів. Вивчивши таке місце, вони будуть перевіряти його щодня. У люті морози головна умова виживання птахів – наявність енергії та тепла, яку забезпечує виключно їжа. Кожен рух на морозі змушує птаха витратити енергію. Якщо ви привчите птахів навідуватись до годівнички, а потім вона у якийсь момент виявиться порожньою, енергію буде витрачено марно, і птаха може загинути. Тому якщо не впевнені, що зможете постійно підгодовувати птахів до відлиги, то краще і не починати. Досипати корми у годівничку краще зранку. Загнилі та зволожені корми треба обов'язково викидати. Пліснява вкрай небезпечна для птахів. Деякі керівництва радять дезинфікувати годівничку раз у 4-5 тижнів.

Допомога птахам влітку

Весняні й літні місяці – це період гніздування більшості наших птахів. У цей час вони паруються, будують гнізда, відкладають яйця, виховують малят. За сприятливих погодних умов деякі з птахів повторюють цей цикл двічі, а часом, навіть тричі протягом сезону. Ось декілька поради як слід поводитися в цей важливий для птахів період, щоб не зашкодити та допомогти пернатим, котрі оселяються неподалік вашого помешкання.

Подбайте про воду для купання та пиття в спекотну пору. Якщо ви маєте можливість, то забезпечуйте птахів водою впродовж усього року, але це має бути чиста вода. Ванна-купальня для птахів, розташована в вашому саду, може стати першим місцем, куди птахи-батьки приведуть свою малечу. Тому не забувайте регулярно наповнювати ванну чистою водою. Глибина такої купальні не повинна перевищувати 7-8 см.

Знайшовши гніздо – не турбуйте його. Якщо натрапите на гніздо птахів, не крутіться біля нього і ні в якому разі не повертайтеся туди вдруге, адже ми,

люди, завжди залишаємо по собі відповідний запах, який, наприклад, у лісі може приваблювати туди різних хижаків.

Не викошуйте луку й не виріжайте кущі з кінця квітня й до середини серпня. Намагайтеся протягом літа підтримувати нескошеним травостій на своїх угіддях або принаймні на одній із ділянок. У цей час там мирно гніздитимуться деякі види очеретянок, плисок, трав'янка лучна тощо. А також різноманітні метелики, бабки та інші живі створіння, котрі також полюблять подібне середовище.

Продовжуйте підгодовувати птахів поживним кормом, наприклад, горіхами, салом тощо. Не припиняйте підгодівлю ваших птахів, якщо не хочете пропустити цікаві спостереження за їх поведінкою. Енергетична та поживна їжа вабитиме садових птахів і їх пташенят до вашої годівниці. А молодь вже з раннього віку запам'ятає, де саме вона розташована.

Поділіться з птахами яєчною шкаралупою. Яєчна шкаралупа допомагає самкам поповнити запаси кальцію, втраченого під час відкладання яєць. Яєчні шкаралупи, підсушені в духовій шафі упродовж 10 хв. та ретельно потовчені на дрібні шматочки, розкладіть на відритому місці долу.

Викладіть залишки ниток і пряжі. Для птахів, котрі будують свої гнізда з волокнистого матеріалу (вивільги, горобці, вільшанки тощо) можуть стати в нагоді обрізки шерстяних чи бавовняних ниток, інших волокон, їх довжина не повинна перевищувати 5 см, щоб птах ненароком не заплутався. Покладіть такі волокна десь на видноті.

Не підстригайте живопліт або кущі. Багато видів використовують для гніздування невеликі живоплоти або кущі. Якщо ви помітили птаха, котрий будує гніздо в такому місці в межах вашого подвір'я або саду, будьте певні, що впродовж наступного місяця-другого матимете вагомні причини не працювати на цій ділянці.

Забезпечуйте їх гніздівлями. Багатьом видам важко конкурувати зі шапками та горобцями, які захоплюють усі найкращі природні отвори та

шпарини, тому, за можливості, подбайте про встановлення штучних гніздівель для дрібних птахів.

Пильуйте котів. Надзвичайно вразливими до хижацтва котів є співочі птахи, особливо види, які гніздяться не дуже високо, а також їх потомство. Допоможіть птахам, утримуючи котів подалі від місця розташування гнізд.